

- คัดปัญหาพ่อค้าคนกลาง ชุมชนหรือผู้ผลิตจะได้รับผลตอบแทนเต็มมูลค่า

8. ข้อเสนอแนะ

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เมืองปราสาทถึงแม้ว่าจะดำเนินโครงการแลกเปลี่ยนฯ ได้เองแล้วก็ตาม แต่จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า ความกระตือรือร้นจะต้องถูกกระตุ้นอยู่ตลอดเวลา สาเหตุเพราะ การดำเนินการแบบนี้เป็นเพียงทางเลือกหนึ่งของระบบอื่นๆ ซึ่งโดยนัยแล้วล้วนมีการแข่งขันกันอยู่โดยธรรมชาติ ความรู้ สารใหม่ๆ จะต้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเป็นประจำ อย่างน้อยเมื่อมี กิจกรรมที่กระทำอย่างต่อเนื่องและเห็นผล ก็จะทำให้สมาชิกที่ใช้ระบบทางเลือกนี้คงไว้ พัฒนาให้ ยาวนานต่อไป

เอกสารแนบ

รายชื่อสมาชิก

1. พระสมุห์สุรพงษ์ ปันนิจิตโต
หมู่ 8 บ้านโนนตากกลาง ตำบลเมืองปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา
ตำแหน่งทางสังคม
เจ้าอาวาสวัดโนนตากกลาง
2. นายเจริญ ปีกสันเทียะ
52/1 หมู่ 8 บ้านโนนตากกลาง ตำบลเมืองปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา
30160 โทรศัพท์ 09-7811849
อาชีพ รับจ้าง
ตำแหน่งทางสังคม
ผู้ประสานงานสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 5 อำเภอโนนสูง
กรรมการสหกรณ์ตำบลเมืองปราสาท
3. นางสาวกัณดา มีชำนาญ
48/1 หมู่ 8 ตำบลเมืองปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา 30160
โทรศัพท์ 09-8066802
ตำแหน่งทางสังคม
กรรมการกองทุนหมู่บ้าน
กรรมการสหกรณ์เครดิตยูเนียน อำเภอโนนสูง
กรรมการกองทุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ
กรรมการสหกรณ์เกษตรอินทรีย์ วัดโนนตากกลาง
4. นางสาวจิตติรัตน์ จงรับกลาง อายุ 33 ปี การศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย
19 หมู่ 8 บ้านโนนตากกลาง ตำบลเมืองปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา
โทรศัพท์ 09-8646705
อาชีพ ทำงานเพื่อสังคม
ตำแหน่งทางสังคม
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
ครูบัญชีเกษตรกรอาสาประจำตำบล
กรรมการสหกรณ์วัดโนนตากกลาง (เกษตรอินทรีย์)
กรรมการสหกรณ์ตำบล

กรรมการสถานศึกษา โรงเรียนคอนท้าววิทยา
เลขาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ อำเภอโนนสูง

5. นางโสภา ศรีจันอัด

41 หมู่ 12 ตำบลเมืองปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา
อาชีพ ผู้ดูแลเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านคอนท้าว
ตำแหน่งทางสังคม
กรรมการกองทุนหมู่บ้าน บ้านคอนหนาด ตำแหน่งผู้ช่วยเหรัญญิก
กรรมการกลุ่มสตรีแม่บ้าน บ้านคอนหนาด
อาสาพัฒนาชุมชน
เยาวชนอาสารักษาดินแดน
กรรมการกลุ่มอาชีพทอเสื่อ
สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ปุ๋ยชีวภาพ

6. นายมนัส มั่นจำกลาง

64/1 หมู่ 9 บ้านคอนท้าว ตำบลเมืองปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา 30160
โทรศัพท์ 06-6487149
อาชีพ ค้าขาย
ตำแหน่งทางสังคม
กรรมการกองทุนหมู่บ้าน บ้านคอนท้าว
กรรมการสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เมืองปราสาท
กรรมการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิต
กรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
สมาชิกกองทุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ
สมาชิกชุมชนสัมพันธ์
อาสาสมัครประชาธิปไตย

7. นางสาวกาเรียน เทพจันอัด

76 หมู่ 12 บ้านคอนหนาด ตำบลเมืองปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา 30160
โทรศัพท์ 01-9998082
อาชีพ ผู้ดูแลเด็กเล็ก
ตำแหน่งทางสังคม
ประธานชมรมผู้ดูแลเด็ก อำเภอโนนสูง

กรรมการเครือข่ายการพัฒนาเด็ก จังหวัดนครราชสีมา
เลขานุการกองทุนหมู่บ้าน
เลขานุการสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เมืองปราสาทจักษ์
เลขานุการเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล
กรรมการขบวนการประชาชน
รองประธานกลุ่มออมทรัพย์ สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอโนนสูง
ประธานกลุ่มอาชีพเลี้ยงวัว
เลขานุการกลุ่มอาชีพเลี้ยงหมู
กรรมการกลุ่มทอเสื่อ
เลขานุการกลุ่มตัดเย็บตำบลเมืองปราสาท
ประธานชมรมออกกำลังกาย บ้านคอนหนาด
กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ บ้านคอนหนาด
กรรมการหน่วยอบรมประจำตำบล
ครูการศึกษานอกโรงเรียน

8. นายสลับ ชนะภักดิ์

85/1 หมู่ 9 บ้านคอนท้าว ตำบลเมืองปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา 30160
โทรศัพท์ 09-0594224
อาชีพ ค้าขาย
ตำแหน่งทางสังคม
ประธานลูกเสือชาวบ้าน
ประธานกองทุนหมู่บ้าน บ้านคอนท้าว
ประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน ตำบลเมืองปราสาท
ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านคอนท้าว
ประธานกองทุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ
รองประธานสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เมืองปราสาทจักษ์

9. นายนคร เนตรภักดิ์

หมู่ 9 บ้านคอนท้าว ตำบลเมืองปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา 30160
อาชีพ รับราชการ (กระทรวงสาธารณสุข)

10. นายคมสัน คอนสันเทียะ อายุ 37 ปี

15 หมู่ 9 บ้านคอนท้าว ตำบลเมืองปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา 30160

อาชีพ รับราชการและค้าขาย

ตำแหน่งทางสังคม

ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองปราสาท

รองประธานกองทุนหมู่บ้าน

หัวหน้าคุ้ม

กรรมการสถานศึกษา โรงเรียนคอนท้าววิทยา

ประธานศิษย์เก่าโรงเรียนคอนท้าววิทยา

ปฏิทินสรุปการพัฒนาระบบแลกเปลี่ยนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง

กลุ่มเกษตรอินทรีย์เมืองปราสาท

วันที่ 6-10 มกราคม พ.ศ.2546 ผู้วิจัยเดินทางไปยังจังหวัดนครราชสีมา เข้าพบกับนักวิชาการองค์กรพัฒนาเอกชนและผู้นำชุมชนในจังหวัด เพื่อค้นหาพื้นที่ที่เหมาะสมที่สุดในการทำกรวิจัยพบว่าพื้นที่เหมาะสมอยู่ 3 พื้นที่ คือ อำเภอบัวใหญ่ (ยังไม่มีพื้นที่ที่ชัดเจน) บ้านโนนคู้ อำเภอบัวลาย บ้านโนนดากลาง อำเภอโนนสูงและชุมชนมหาชัย (อยู่ในเขตเทศบาลนคร) อำเภอเมือง

วันที่ 18-22 มกราคม พ.ศ.2546 ผู้วิจัยได้เข้าไปในพื้นที่เป้าหมายและพบว่ามีความเหมาะสมด้วยประการทั้งปวง ผู้วิจัยได้พบกับผู้นำของแต่ละชุมชนพร้อมทั้งได้ส่งจดหมายเชิญนัดหมายให้ไปร่วมประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการโครงการแลกเปลี่ยนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง ที่บ้านสันติสุข อำเภอกุศชุม จังหวัดยโสธร ปรากฏว่าสมาชิกจากชุมชนมหาชัยไม่สามารถไปร่วมกิจกรรมได้

วันที่ 27-29 มกราคม พ.ศ.2546 ประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการโครงการแลกเปลี่ยนฯ ที่อำเภอกุศชุม จังหวัดยโสธร มีผู้ไปร่วมกิจกรรมชุมชนละ 2 คน แต่อำเภอบัวใหญ่ไปเพียงคนเดียว

วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2546 ผู้วิจัยได้ติดตามไปยังพื้นที่เป้าหมาย ทั้งนี้เพื่อทราบถึงอารมณ์ความรู้สึกและความกระตือรือร้นและความต้องการในการดำเนินโครงการแลกเปลี่ยนฯ หรือไม่อย่างไร พบว่าทุกกลุ่มมีความกระตือรือร้นอยากให้มีโครงการฯ ดังกล่าวในชุมชนตน

วันที่ 18-19 มีนาคม พ.ศ.2546 ผู้วิจัยได้พบกับผู้นำของแต่ละชุมชนอีกครั้งเพื่อกำหนดความพร้อมของชุมชน ในการจัดการสัมมนาเรียนรู้ระบบแลกเปลี่ยนฯ

วันที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2546 จัดประชุมสัมมนาโครงการฯ ณ วัดโนนดากลาง ตำบลเมืองปราสาท มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 33 คน

วันที่ 6 เมษายน พ.ศ.2546 จัดประชุมสัมมนาโครงการแลกเปลี่ยนฯ ณ บ้านโนนคู้กิ่งอำเภอบัวลาย มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 54 คน

วันที่ 10-12 เมษายน พ.ศ.2546 ผู้วิจัยเข้าพบกับผู้นำและกรรมการกลุ่มต่างๆ ที่ผ่านการสัมมนาไปแล้ว พบว่า 2 พื้นที่ที่มีความกระตือรือร้นต่างกัน

วันที่ 26-27 เมษายน พ.ศ.2546 จัดประชุมแกนนำโครงการแลกเปลี่ยนฯ ที่กิ่งอำเภอบัวลาย พร้อมทั้งแนะนำโครงการแลกเปลี่ยนฯ ให้แก่ผู้นำชุมชนที่เดินทางมาจากกิ่งอำเภอสิดา ซึ่งมีความสนใจในโครงการแลกเปลี่ยนฯ แต่ไม่ได้เข้าร่วมตั้งแต่แรก

วันที่ 3-4 พฤษภาคม พ.ศ.2546 งานสัมมนาโครงการแลกเปลี่ยนฯ ครั้งที่ 2 จัดที่อำเภอเสาให้ จังหวัดสระบุรี กลุ่มเป้าหมายซึ่งผู้วิจัยนัดหมายไว้จากจังหวัดนครราชสีมาและแจ้งความจำนงค์มาร่วมสัมมนา ปรากฏว่าไม่มีใครมาเลย

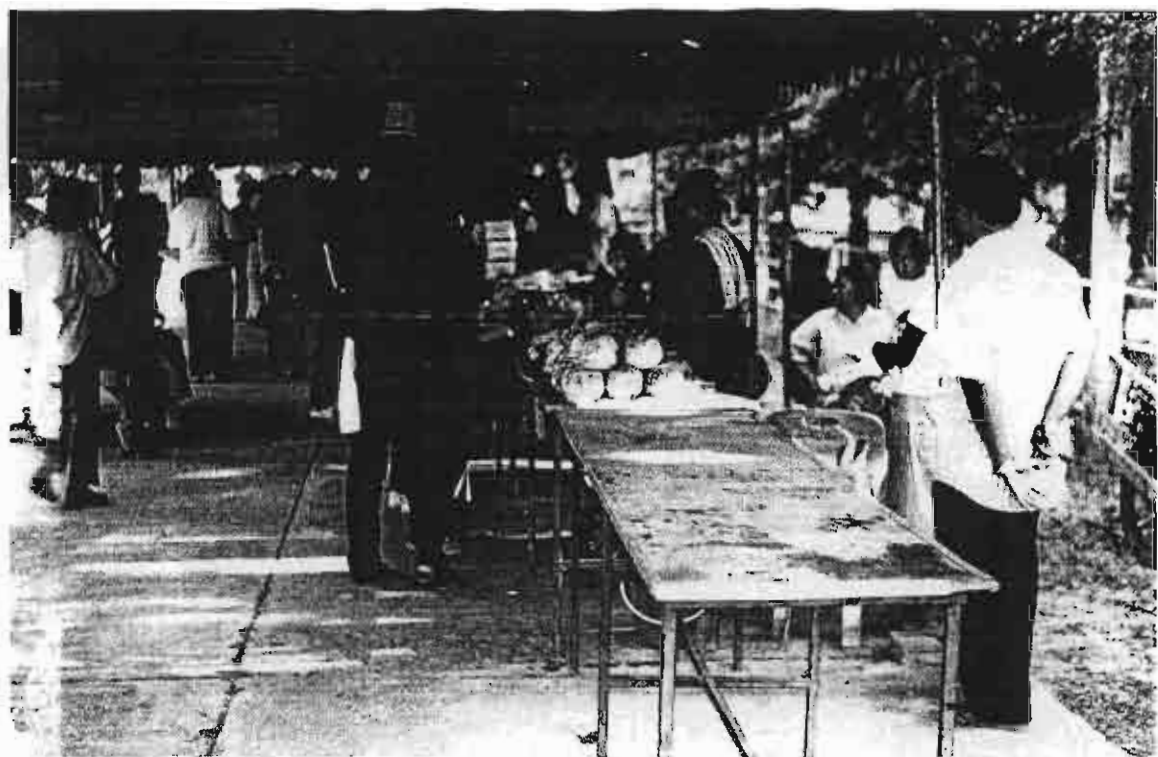
เดือนพฤษภาคม ติดตามความสนใจและค้นหาศักยภาพของชุมชนในการดำเนินโครงการแลกเปลี่ยนฯ จัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มเกษตรอินทรีย์เมืองปราสาท อำเภอโนนสูง

เดือนมิถุนายน ประชุมกรรมการกลุ่มและกำหนดรูปแบบ เงื่อนไข กฎต่างๆ ของการแลกเปลี่ยน กลุ่มได้กำหนดรูปแบบที่เรียกว่า “ใจ” โดยใช้บัตรพลาสติกพิมพ์ราคาและตัวอักษรลงบนกระดาษแล้วนำไปปิดบนบัตรพลาสติก ซึ่งได้มาจากบัตรเติมเงินโทรศัพท์มือถือที่ไม่ได้ใช้แล้ว และกำหนดวันเริ่มใช้บัตรวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2546

เดือนกรกฎาคม เริ่มใช้บัตร “ใจ” โดยมีร้านค้าเข้าร่วมกิจกรรม 3 ร้าน มีการใช้กันบ้าง แต่จำกัดวงเฉพาะกรรมการ เพื่อทดลองและค้นหาข้อดีข้อเสีย เพื่อจะนำไปสู่ระบบที่ใหญ่และกว้างขวางต่อไป

วันที่ 7-9 กันยายน พ.ศ.2546 คณะกรรมการกลุ่มเกษตรอินทรีย์เมืองปราสาทจำนวน 6 คน เข้าร่วมประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการโครงการแลกเปลี่ยนฯ ที่จังหวัดตราด

วันที่ 7 กันยายน พ.ศ.2546 มีตลาดนัดระดับหมู่บ้าน ซึ่งจัดโดยพระสมุทรพวงษ์ ปสนนจิตโต การจัดตลาดนัดนี้เพื่อรวบรวมสินค้าต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนนี้และชุมชนใกล้เคียงให้มาร่วมออกร้าน โครงการแลกเปลี่ยนฯ ตามวิธีการที่กำหนดขึ้นยังไม่สามารถเริ่มได้ แต่จะใช้กิจกรรมตลาดนัดเป็นแนวทางสำหรับการปรับตัวเข้าสู่ระบบที่สร้างขึ้นต่อไป ตลาดนัดได้กำหนดให้มีทุกวันเสาร์ เวลา 15.00 น. เป็นต้นไป มีผู้เข้าร่วมงานคราวละไม่น้อยกว่า 500 คน

เมื่อวันที่ 27-29 มกราคม พ.ศ.2546 ผู้วิจัยได้เชิญผู้นำชุมชนจากจังหวัดนครราชสีมา 3 กลุ่ม กลุ่มละ 2 คน เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการในโครงการระบบแลกเปลี่ยนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง ณ บ้านสันติสุข อำเภอภูผามาศ จังหวัดยโสธร

สังเกตการณ์ระบบบุญที่ใช้ในชุมชนภูคชุม

ศึกษาเรียนรู้ทั้งทางทฤษฎีและทดลองปฏิบัติ

หัวใจของหมู่บ้านที่ต้องมีหลัก ชาวบิโธรเรียก "หลักบ้าน"

ชาวนาที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ได้ถึงประสบการณ์และวิธีการบริหารจัดการ โรงเรียนของชุมชน

โรงเรียนที่เกิดจากความต้องการของชุมชน โดยการสนับสนุนจากกองทุนเพื่อสังคม

ผู้วิจัยเป็นตัวแทนชุมชนไปศึกษางานของกลุ่มตุ้มโฮม จังหวัดนครพนม

และเรียนรู้เรื่องการผลิตปุ๋ยของกลุ่ม

มีชุมชนจากที่อื่น ๆ มาดูงานด้วย

ผู้วิจัยไปดูงานเรื่อง วิถีชุมชน ที่กลุ่มอินแปง จังหวัดสกลนคร เพื่อนำประสบการณ์ของกลุ่มอินแปงไปบอกเล่าให้กลุ่มเป้าหมายของโครงการฯ ที่ผู้วิจัยรับผิดชอบได้รับรู้ วิถีชุมชนเป็นความต้องการของกลุ่มต่างๆ

ดูการผลิตสมุนไพรจากหมอชาวบ้านที่ กลุ่มอินแปง จังหวัดสกลนคร

ที่บ้านโนนดากลาง บ้านคอนท้าวและบ้านคอนหนาด เปิดกิจกรรมสัมมนาเป็นครั้งแรก มีผู้เข้าร่วมกว่า 30 คน มีทั้งผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ครู คนแก่ คนหนุ่มสาวที่ทำงานในหมู่บ้านและที่สำคัญ คือ พระ

ทดลองปฏิบัติการระบบแลกเปลี่ยนเพื่อค้นหาความเป็นไปได้ที่จะดำเนินการต่อไป

ดูเหมือนจะเป็นครั้งแรกที่คนแก่ได้มีโอกาสเล่นเกมเศรษฐกิจ ที่ต้องคิด อ่าน พุด เเงจาก่ครองและตัดสินใจ

การจัดกิจกรรมเรียนรู้และปฏิบัติการ โครงการฯ ที่กิ่งอำเภอบัวลาย มีผู้สนใจเข้าร่วมกว่า 60 คน

มีทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ ส่วนใหญ่จะเป็นคนแก่ คนวัยหนุ่มสาวไปทำงานในเมืองกันหมด ครั้งนี้ประชุมที่วัด แต่ไม่มีพระเข้าร่วมเลย

มีการแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย แต่ลักษณะการพึ่งตนเองมีน้อย กลุ่มคาดหวังว่าผู้วิจัยจะเข้ามาทำเองทั้งหมด

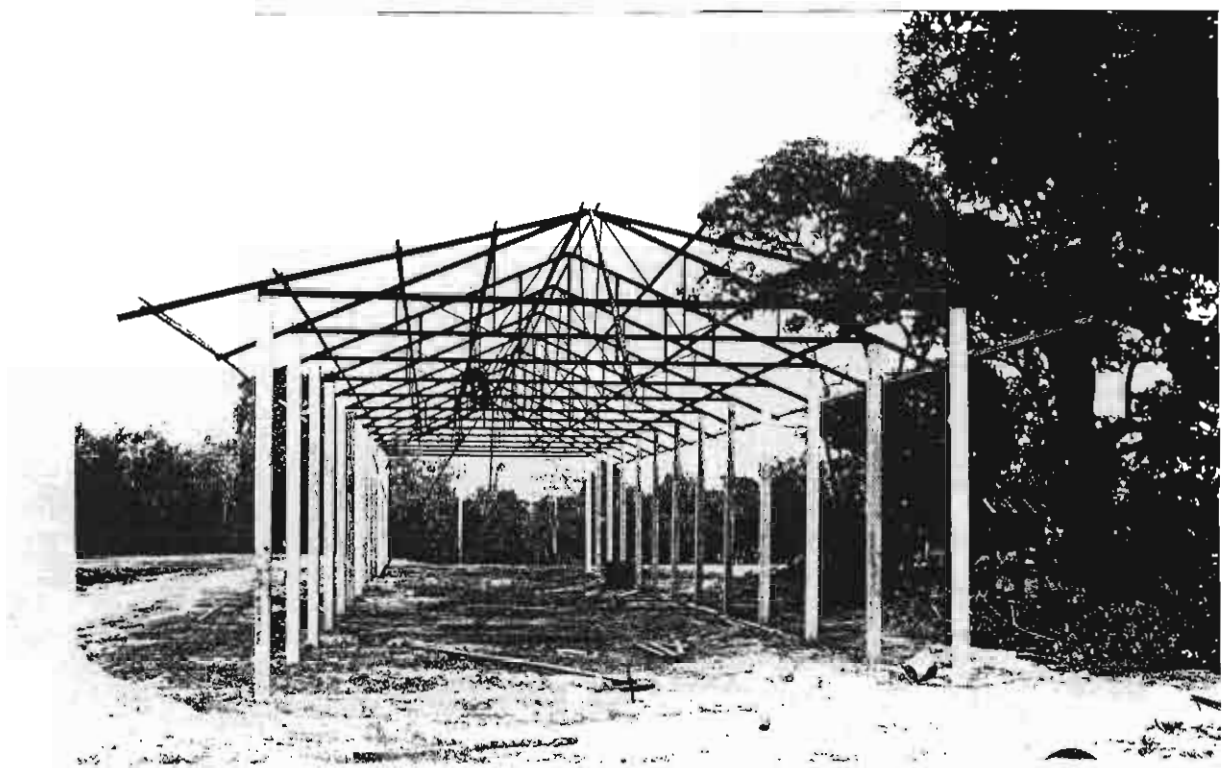
กรรมการกลุ่มร่วมถ่ายรูปเป็นที่ระลึก ปรากฏว่า ต่อมากลุ่มนี้ก็ยังไม่สามารถดำเนินโครงการ ฯ ได้

คณะกรรมการกลุ่มเกษตรอินทรีย์เมืองปราสาท ทั้ง 3 หมู่บ้าน คือ บ้านโนนตากกลาง บ้านดอนท้าวและบ้าน
ดอนหนาดประชุมโครงการแลกเปลี่ยน ในร้านอาหารของนายสลับ ชนะโพธิ์ กรรมการกลุ่ม

พระสมุทรพวงษ์ ปัตตานจิตโต เป็นผู้ที่พยายามทำให้โครงการ ฯ เป็นรูปร่างที่มีศักยภาพมากขึ้น

อาคารที่จะเป็นศูนย์เรียนรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์และเป็นอาคารศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนชุมชนระดับภูมิภาค ขณะนี้
หมดงบประมาณที่จะก่อสร้างต่อแล้ว

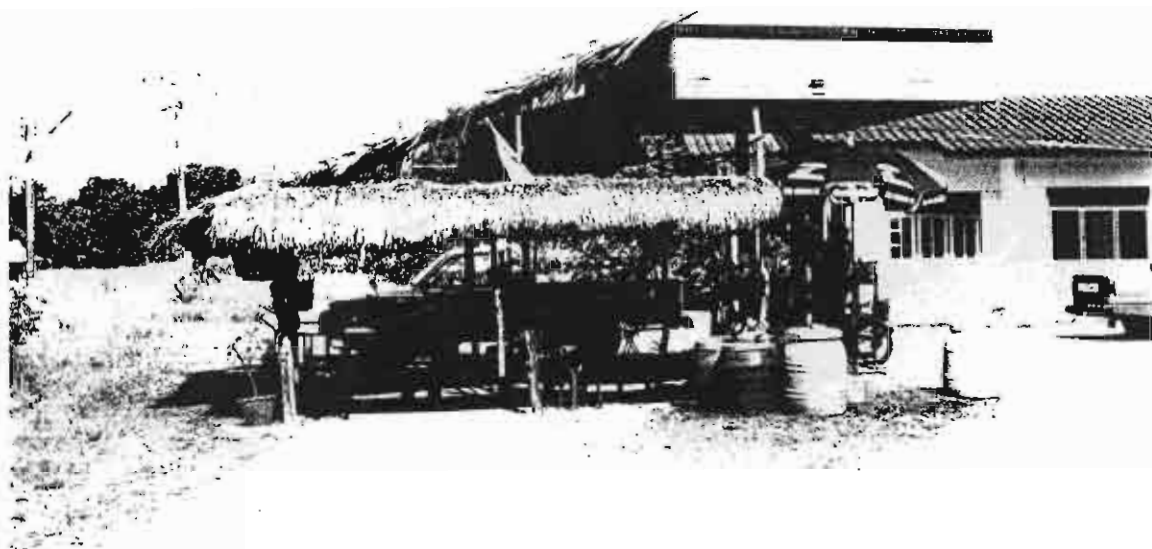
มูลดินที่เตรียมไว้ทำปุ๋ยอินทรีย์

ร้านค้าของกรรมการที่เข้าร่วมโครงการ ฯ และจะนำร่องใช้ระบบแลกเปลี่ยน “ใจ” ร้านนี้เป็นของนายมนัส มั่น
จำกลาง เป็นร้านขายของชำ รับซ่อมรถจักรยานและจักรยานยนต์ และบริการโทรศัพท์ทางไกลด้วย

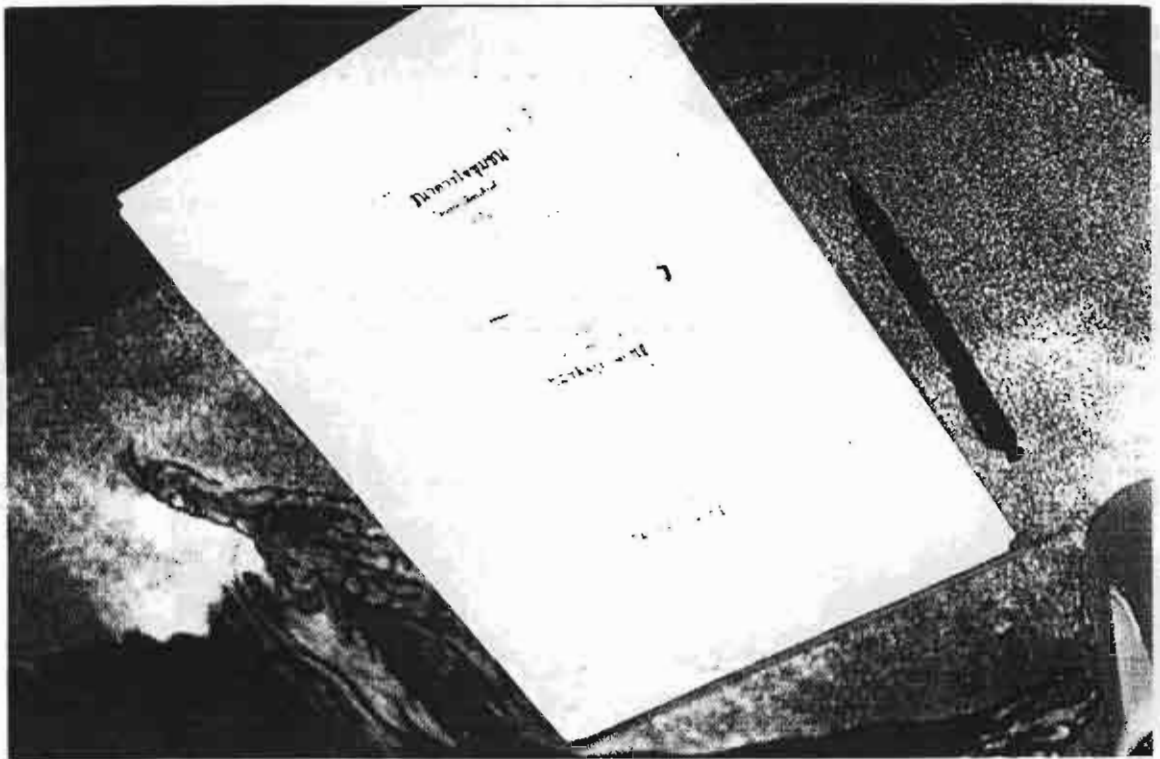
ร้านอาหารนี้เป็นของนายสลับ ชนะโพธิ์ ภรรยาเป็นแม่ครัวเอง สิ่งที่น่าประทับใจก็คือ ความสำเร็จของโครงการ
จะต้องเกิดจากแรงบันดาลใจเห็นพร้อมทั้งครอบครัว

ร้านนี้เป็นร้านกล้วยเตี๋ยและกล้วยก๊วย เป็นของครอบครัวนายคยสัน คอนสันเทียะ กรรมการคนหนึ่ง ซึ่งภรรยา เพิ่งลาออกจากโรงงานมาประกอบอาชีพส่วนตัว

นี่เป็นศูนย์เด็กเล็ก ที่มีกรรมการโครงการแลกเปลี่ยนชุมชนเป็นผู้ดูแล ขณะนี้กำลังหาวิธีการที่จะใช้ระบบ "ใจ" เข้ามาจัดการ

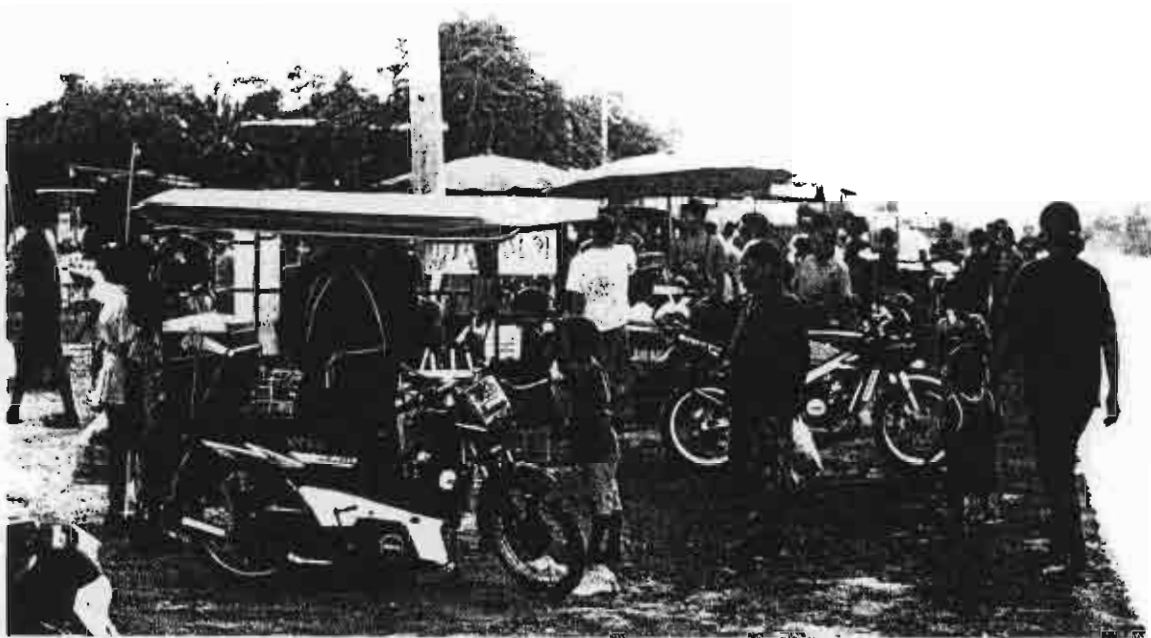
“ใจ” เป็นระบบการแลกเปลี่ยนที่กรรมการ โครงการแลกเปลี่ยนช่วยกันคิดและปรับตัวตลอดเวลา การผลิต “ใจ” นั้น ใช้บัตรเติมเงินโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่ไม่ใช้แล้วมาดัดข้อความแล้วนำมาเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน

การประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 2 ที่ อำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี ปรากฏว่ากรรมการโครงการ ฯ ไม่มีใครมาร่วมประชุมเลย เมื่อสอบถามปรากฏว่า เป็นวันที่มีคนตายหลายคนในชุมชนและบางคนติดประชุมที่อื่นอยู่แล้ว

การประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 3 ที่ จังหวัดตราด กรรมการโครงการ ฯ ได้เข้าร่วมประชุมกันถึง 6 คน การประชุมครั้งนี้ทำให้กรรมการหลายคนเกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ โดยเฉพาะการคิดเรื่องนำมูลสัตว์มาแลกเครื่องอุปโภคบริโภคจากร้านค้าของโครงการแลกเปลี่ยน

พระสมุทรพรหม ปัตนนิชิตโต ได้จัดตลาดนัดขึ้นทุกวันเสาร์ เวลา 15.00 น. ปรากฏว่ามีผู้มาร่วมงานทุกสัปดาห์กว่า 1000 คน โดยตลาดนัดจะมีพ่อค้าแม่ค้าสมัครเล่นและมีอาชีพจากในตัวเมืองมาร่วมด้วย และจะใช้โอกาสนี้สร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องการแลกเปลี่ยนชุมชน

รายงานกรณีศึกษา
เครือข่ายกองทุนทางปัญญาและความคิดแวงใหญ่
เลขที่ 3 หมู่ 4 บ้านดงบัง ตำบลคอนนิม
อำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยและพัฒนา
ระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง

เสนอต่อ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

โดย
นางสาวณิรัตน์ จริยะธรรมวัต

เครือข่ายกองทุนทางปัญญาและความคิดเชิงใหญ่

1. สภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ และสภาพทางเศรษฐกิจ

ตำบลคอนจิม อยู่ห่างจากอำเภอเวียงใหญ่ประมาณ 3 กิโลเมตร ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอเวียงใหญ่ ซึ่งอาณาเขตของตำบลนั้น ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลเวียงใหญ่ อำเภอเวียงใหญ่ และตำบลวังแสง อำเภอชนบท ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลใหม่มาเพียง อำเภอเวียงใหญ่ ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลหนองแขวงนาเป้า อำเภอพล และทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลโนนสะอาด อำเภอเวียงใหญ่ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูงบางส่วน ดินเป็นดินร่วนปนทราย บางส่วนเป็นดินเค็ม อากาศร้อน ฝนแล้ง ขาดแคลนแหล่งน้ำ แต่เดิมตำบลคอนจิมตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอพล และได้ยกมาขึ้นมากับอำเภอเวียงใหญ่จนถึงปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2492 ได้แยกการปกครองเพิ่มอีกตำบล คือ ตำบลโนนทอง ในปี พ.ศ. 2511 ได้แยกออกไปอีกตำบล คือ ตำบลใหม่มาเพียง ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2522 ตำบลคอนจิมแยกออกไปอีกตำบล คือ ตำบลเวียงใหญ่ ปัจจุบันตำบลคอนจิมแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 หมู่บ้าน ซึ่งประกอบไปด้วย หมู่ที่ 1 บ้านคอนจิม หมู่ที่ 2 บ้านโนนใหญ่ หมู่ที่ 3 บ้านโนนสวรรค์ หมู่ที่ 4 บ้านดงบัง หมู่ที่ 5 บ้านป่าแดง หมู่ที่ 6 บ้านคอนโจด หมู่ที่ 7 บ้านโคกสว่าง หมู่ที่ 8 บ้านโนนเก่าน้อย หมู่ที่ 9 บ้านคอนจิมพัฒนา ประชากรในตำบลคอนจิมมีจำนวนทั้งสิ้น 4,392 คน เป็นชาย 2,245 คน เป็นหญิง 2,147 คน ประกอบอาชีพทำนา เลี้ยงโคเนื้อ ทอผ้า ทำไร่ รับจ้าง มีสถานีอนามัย 1 แห่ง มีไฟฟ้า ประปาบาดาลมี 7 หมู่บ้าน มีโทรศัพท์สาธารณะทุกหมู่บ้าน มีสัญญาณโทรศัพท์มือถือ

หมู่บ้านดงบังประกอบด้วย 128 ครัวเรือน มี 50 กว่าครัวเรือนที่อยู่ในเครือข่ายกองทุนทางปัญญาและความคิดเชิงใหญ่ ส่วนที่เหลืออยู่กลุ่มเกษตรกรรมทางเลือกภูมิวิเศษ ขอนแก่นได้-โคราชเหนือ ของนายบุญเต็ม ชัยลา ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน สำหรับปัญหาชุมชนนั้นมีการขาดแคลนแรงงานหนุ่มสาว เนื่องจากมีการอพยพไปทำงานในกรุงเทพฯ

2. หลักฐานที่ใช้ประกอบการเขียนรายงาน

รายงานฉบับนี้เรียบเรียงมาจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของเจ้าหน้าที่ภาคสนาม เมื่อวันที่ 26-29 พฤษภาคม 2546 โดยสัมภาษณ์ นายวิฑูรย์ มงคลอินทร์ ประธานเครือข่ายกองทุนทางปัญญาและความคิดเชิงใหญ่ นายพงศ์ พรหมวงษ์ ประธานกลุ่มออมทรัพย์โนนข่า และนายสุธี ชาคง เลขาคณะเครือข่ายกองทุนทางปัญญาและความคิดเชิงใหญ่ ประธานกลุ่มเลี้ยงโครีคณะ กำนันตำบลโนนทอง

3. ความเป็นมาและสถานการณ์ในปัจจุบันของกลุ่มที่เป็นแกนนำในการจัดระบบแลกเปลี่ยน

3.1 ประวัติความเป็นมาของเครือข่าย

ในปี พ.ศ. 2519 นายวิฑูรย์ มงคลอินทร์ได้เริ่มทำเกษตรผสมผสานพออยู่พอกิน โดยการขุดคูรอบแปลงนาเป็นร่องน้ำเพื่อเลี้ยงปลาในนาข้าวและมีการชักชวนคนในหมู่บ้านประมาณ 4-5 คน

ในการเข้าร่วมจัดเป็นคณะพัฒนาหมู่บ้านทำเกษตรผสมผสาน ในปี พ.ศ. 2520 มีการเลี้ยงสุกรโดยมีการเลี้ยงอูจากระของสุกรลงบ่อเพื่อเป็นอาหารของปลา ส่งผลให้เกิดรายได้ ทำให้ช่วงปี พ.ศ. 2527-2528 มีผู้สนใจจากนอกชุมชนมาศึกษาดูงาน ในปี พ.ศ. 2531 ได้เปลี่ยนชื่อจากศูนย์พัฒนาการเรียนรู้มงคลอินทร์ มาเป็นศูนย์แลกเปลี่ยนการเรียนรู้ชุมชน และในปี พ.ศ. 2531-2540 มีผู้สนใจจากหน่วยงานราชการและจากต่างประเทศ มาร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและการต่อต้านยาเสพติด ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นกลุ่มกองทุนทางปัญญาบ้านคงบัง โดยมีการตั้งคณะกรรมการนอกเหนือจากการบริหารงานเพียงลำพัง มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของกลุ่มกองทุนทางปัญญาบ้านคงบังดังนี้

1. ส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน
2. พัฒนาขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมพื้นบ้าน
3. ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของบุคคลและชุมชนให้เข้มแข็ง
5. ส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองตามแนวทฤษฎีใหม่
6. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายร่วมองค์กรชุมชน
7. ส่งเสริมการเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชน และกลุ่มเยาวชนให้มีความรู้

นอกจากนี้กลุ่มกองทุนทางปัญญาบ้านคงบังมีการสร้างวิทยากรเพื่ออบรมให้ความรู้แก่ผู้สนใจโดยมีการจัดเป็นฐานองค์ความรู้วิถีกตุมชน ซึ่งการอบรมนั้นทางกลุ่มได้ไปอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนและผู้สนใจตามจังหวัดต่างๆ

ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2545) กลุ่มกองทุนทางปัญญาบ้านคงบังได้มีการรวมกลุ่มต่างๆ ในอำเภอเวียงใหญ่ แวงน้อย บ้านไร่ เมืองพล ชนบท หนองสองห้อง ภูเวียง และหนองบัวลาย จังหวัดโคราช เป็นเครือข่ายกองทุนทางปัญญาและความคิดแวงใหญ่ เพื่อรวมกลุ่มองค์กรชุมชนเป็นสภาพัฒนาองค์กรชุมชนจังหวัดขอนแก่น

3.2 วิสัยทัศน์

พัฒนาองค์ความรู้ วิถีกตุมชน ทุกคนมีอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ครบถ้วน ไม่มั่วยาเสพติด พัฒนาแนวคิดแบบครบวงจร

3.3 วัตถุประสงค์

1. เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน สำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพสร้างงานสร้างรายได้ เพิ่มรายได้ การลดรายจ่ายของประชาชน
2. ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการดำเนินงาน
3. ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพของสมาชิก

3.4 การบริหารสมาชิก

เครือข่ายกองทุนทางปัญญาและความคิดแวงใหญ่ มีลักษณะการบริหารสมาชิกเป็นแบบกลุ่มเครือข่าย มีการประชุม 2 ครั้งต่อเดือน ในการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มนั้น จะต้องมีการรวมตัวกันก่อน 25 ครอบครัว ถึงจะสามารถเป็นสมาชิกในกลุ่มได้ กลุ่มนี้มีการออมทรัพย์ เดือนละ 10 บาทต่อปี โดยจะเก็บปีละครั้ง การปันผลในกลุ่มนี้เป็นลักษณะของการจับฉลาก ถ้าสมาชิกคนใดจับฉลากได้ ทางกลุ่มจะชดเชยเลี้ยงปลาแก่สมาชิกคนนั้น นอกจากนี้ทางกลุ่มยังมีการจัดตั้งธนาคารแรงงาน ซึ่งเป็นการช่วยเหลือกัน โดยไม่คิดค่าตอบแทน เป็นการหมุนเวียนแรงงานที่มีอยู่ภายในกลุ่ม

3.4.1 สมาชิกของกลุ่มแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

1. สมาชิกสามัญ ได้แก่ บุคคลที่มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

- เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบล
- อายุ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป
- เป็นผู้เข้าใจหลักการของเครือข่ายกองทุนพัฒนาองค์กรเครือข่าย
- เป็นผู้พร้อมที่จะปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับของเครือข่ายซึ่งกันและกัน
- เป็นผู้ที่คณะกรรมการกองทุนได้มีมติเห็นชอบให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุน

2. สมาชิกวิสามัญ ได้แก่ กลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น เลี้ยงโค เลี้ยงปลาดุก เลี้ยงไก่ ปลุกหมอน เลี้ยงไหม ทอผ้าไหม ปลูกอ้อย ตัดเย็บเสื้อผ้า แปรรูป เลี้ยงหมู ศูนย์สาธิตการตลาด

3.4.2 การสมัครเข้าเป็นสมาชิกเครือข่าย

1. ผู้สมัครเข้าเป็นสมาชิกเครือข่าย ต้องยื่นคำขอตามแบบฟอร์มของกองทุน พร้อมชำระค่าธรรมเนียม และค่าหุ้น โดยมีสมาชิกรับรองสองราย

2. ค่าธรรมเนียมแรกเข้า ผู้สมัครเข้าเป็นสมาชิกจะเรียกคืนไม่ได้ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม

3.4.3 การตั้งผู้โอนผลประโยชน์

1. เงินค่าหุ้นตลอดจนเงินผลประโยชน์ต่างๆ ทั้งหมดของสมาชิกที่มีอยู่ในกองทุนพัฒนาองค์กรเครือข่าย ให้ถือว่าเป็นเงินช่วยเหลือซึ่งกันและกันไม่เป็นมรดกของสมาชิก ผู้ตายจะแบ่งให้แก่ทายาทอื่นนอกเหนือจากที่ระบุไว้ในใบสมัคร ผู้ใดจะฟ้องร้องเรียกสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้

2. ผู้ได้รับโอนผลประโยชน์เงินหุ้นตลอดจนผลประโยชน์ต่างๆ คณะกรรมการเครือข่ายมีอำนาจเด็ดขาดในการพิจารณาอนุมัติ

3. เมื่อสมาชิกตาย และผู้มีสิทธิรับเงินหุ้นตลอดจนเงินผลประโยชน์ ให้ยื่นคำขอต่อคณะกรรมการเครือข่าย และแสดงใบมรณะบัตรที่ทางราชการรับรองจึงจะจ่ายเงินให้

4. การยื่นคำขอรับหุ้นตลอดจนผลประโยชน์ ต้องยื่นภายในกำหนด 60 วัน นับตั้งแต่วันที่สมาชิกตาย ถ้าไม่ยื่นคำขอภายในกำหนดเวลา ไม่ว่าด้วยเหตุผลใดให้ถือว่าสละสิทธิ์ที่จะรับผลประโยชน์ทั้งหมด

5. ถ้าสมาชิกประสงค์จะเพิกถอนหรือเปลี่ยนแปลงการตั้งรับผู้โอนผลประโยชน์ที่ทำได้แล้วต้องทำเป็นหนังสือมอบไว้เป็นหลักฐานกับคณะกรรมการเครือข่าย

3.4.4 การพ้นจากสมาชิกภาพ

1. ตาย
2. วิกลจริต จิตฟั่นเฟือน หรือถูกศาลสั่งเป็นคนไร้ความสามารถ
3. ต้องคำพิพากษาถึงที่สุด ให้เป็นบุคคลล้มละลาย เพื่อให้ลงโทษจำคุกเว้นแต่ความผิดทุโทษ หรือมีความผิดอันกระทำโดยประมาท

4. ลาออกและได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการเครือข่าย

5. ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้ออกด้วยคะแนนเสียงในที่ประชุมเป็น 3 ใน 4 ของที่ประชุม

3.4.5 การลาออกจากสมาชิกภาพ

1. สมาชิกผู้ใดประสงค์ลาออกให้ทำหนังสือยื่นต่อคณะกรรมการ
2. คณะกรรมการมีอำนาจพิจารณาอนุมัติให้ออกภายใน 30 วันนับตั้งแต่วันที่ได้รับหนังสือสมาชิกผู้ประสงค์จะลาออกต้องชำระหนี้ค่าธรรมเนียมต่างๆ ที่มีต่อเครือข่ายให้เรียบร้อย ถ้าหากมีการค้างชำระกันให้สมาชิกรายอื่น ต้องชำระหนี้แทนลูกหนี้ก่อนยื่นหนังสือลาออก

3.4.6 ที่ประชุมคณะกรรมการเครือข่ายมีมติให้ออก

1. ผิดนัดชำระหนี้เงินกู้ตามกำหนดถึง 3 ครั้งติดต่อกัน หรือเกินกำหนดสัญญาไป 30 วัน
2. จงใจฝ่าฝืนข้อบังคับ ระเบียบ มติของเครือข่าย เป็นปรปักษ์ หรือไม่ได้รับความร่วมมือแก่เครือข่าย คณะกรรมการ 3 ใน 4 มีมติให้ออกจากการเป็นสมาชิก

3.4.7 การจ่ายเงินของสมาชิกผู้พ้นจากสมาชิกภาพ

ในกรณีที่สมาชิกพ้นจากการเป็นสมาชิคนั้น สามารถจ่ายเงินคืนให้แก่ผู้มีสิทธิ์ได้ภายใน 60 วัน นับตั้งแต่วันที่หนังสือได้แจ้งออก

3.4.8 ความรับผิดชอบของสมาชิก สมาชิกต้องรับผิดชอบต่อหนี้สินของเครือข่าย

3.4.9 เงินทุนของเครือข่ายกองทุนทางปัญญาและความคิดแวงใหญ่

1. เงินค่าหุ้นของสมาชิก
2. เงินค่าธรรมเนียมแรกเข้าของสมาชิก
3. ดอกเบี้ยที่เกิดจากกองทุน
4. เงินรายได้อื่นๆ

3.4.10 การนำเงินของกลุ่มไปลงทุน

สมาชิกต้องเสนอรายละเอียดของโครงการตามบัญชีโครงการนั้นๆ คณะกรรมการเครือข่ายประชุมพิจารณาอนุมัติไม่เกิน 10,000 บาท หากสมาชิกต้องการกู้มากกว่านั้น ต้องประชุมสมาชิกโดยอนุมัติวงเงินไม่เกิน 50,000 บาท ต่อโครงการ

3.4.11 หุ้นเครือข่าย

คณะกรรมการมีมติให้ 1 หุ้น มีมูลค่าหุ้นละ 100 บาท โดยสมาชิกทุกคนต้องถือหุ้นอย่างน้อย 1 หุ้น แต่ไม่เกิน 10 หุ้น สมาชิกอาจถอนหุ้นได้ตามวันเวลาที่เครือข่ายเปิดทำงาน คณะกรรมการเครือข่ายเปิดทำงานมีสิทธิถอนคืนภายใน 60 วัน นับจากวันที่ได้รับเรื่องขอถอน ในกรณีมีหนี้สินต่อเครือข่ายในฐานะผู้กู้ หรือผู้ค้ำประกันมากกว่ามูลค่าที่ตนถือ สมาชิกจะถอนเงินค่าหุ้นไม่ได้ ส่วนค่าธรรมเนียมแรกเข้านั้น คณะกรรมการเครือข่ายคิดค่าธรรมเนียมแรกเข้ากับสมาชิกคนละ 50 บาท

3.4.12 การกู้ยืมเงิน

การกู้ยืมเงินของเครือข่าย คณะกรรมการจะพิจารณาตามที่สมาชิกยื่นคำขอกู้ต่อคณะกรรมการตามกิจกรรม การกู้ตามกลุ่มในเครือข่ายและอาชีพต่างๆ คณะกรรมการจะพิจารณาตามความเหมาะสม

3.4.13 การให้เงินกู้และดอกเบี้ย

สมาชิกทั้งสองประเภท มีสิทธิกู้เงินไปประกอบอาชีพและสวัสดิการของครอบครัว ซึ่งสมาชิกจะต้องยื่นคำขอกู้ตามแบบกองทุนที่กำหนดไว้ ต้องแจ้งจุดประสงค์ของโครงการ และเตรียมหลักฐานตามหลักเกณฑ์

3.4.14 ประเภทและพิักดวงเงินการกู้

1. เงินกู้เพื่อฉุกเฉิน ในกรณีที่สมาชิกมีเหตุฉุกเฉินโดยมีหลักฐานพิสูจน์ได้และมีความประสงค์ขอกู้เงิน ประธานเครือข่ายและเหรัญญิกอนุมัติได้ไม่เกิน 5,000 บาทต่อคน ระยะเวลาส่ง 3 เดือน พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 6 บาทต่อปี

2. เงินกู้สามัญให้สมาชิกกู้ตามโครงการคณะกรรมการเครือข่ายเครือข่ายพิจารณาหลักเกณฑ์ คือ

ก. พิจารณาตามอาชีพและโครงการนั้นๆ

ข. พิจารณาคุณสมบัติของผู้กู้และประสบการณ์ในอาชีพนั้น

ค. พิจารณาหลักประกัน

ง. พิจารณาความเป็นไปได้ของโครงการนั้นๆ

เงินกู้ทุกประเภทดอกเบี้ยร้อยละ 3 ต่อปี

3.4.15 การควบคุมหลักประกันและการเรียกคืนเงิน

1. ให้สมาชิกกองทุนพัฒนาเครือข่ายสมัครเข้ากับกลุ่มอาชีพที่จัดตั้งขึ้นในองค์กรและเครือข่าย
2. ให้คณะกรรมการเครือข่ายตรวจตาให้เงินกู้ทุกกลุ่มที่มีหลักฐานประกันครบถ้วนตามที่กำหนดในระเบียบของเครือข่าย
3. ใช้หลักทรัพย์ค้ำประกันโดยคิดเวลาประเมินสูงกว่าวงเงินกู้สองเท่า
4. ใช้ข้าราชการ หรือลูกจ้างที่มีอาชีพมั่นคงค้ำประกัน 1 คน
5. ใช้กลุ่มค้ำประกัน 2 กลุ่ม

3.4.16 การชำระหนี้คืนล่าช้าและการปรับ ต้องปรับดอกเบี้ยเพิ่มจากเดิมเป็นร้อยละ 6 บาทต่อปี นับจากวันที่ผิดสัญญาจนถึงวันชำระคืนเงิน

3.4.17 การประชุมใหญ่สมาชิก

ในการประชุมสามัญ ให้คณะกรรมการเครือข่ายนัดประชุมใหญ่อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง นับตั้งแต่วันสิ้นปีทางบัญชีของเครือข่าย 30 วัน สมาชิกต้องมาร่วมประชุมอย่างน้อย กึ่งหนึ่งของสมาชิกทั้งหมดถือว่าครบองค์ประชุม

การประชุมวิสามัญขึ้น โดยมติของคณะกรรมการเครือข่ายต่อเมื่อเห็นสมควร และโดยสมาชิกซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 2 ของสมาชิกทั้งหมดลงทะเบียนรายชื่อทำหนังสือร้องขอต่อคณะกรรมการประชุมภายใน 30 วัน

เมื่อมีการประชุมสามัญ หรือวิสามัญทุกครั้งควรให้เลขานุการแจ้งวัน เวลา สถานที่ และเรื่องที่ประชุมให้สมาชิกทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 7 วัน และไว้ที่ทำการเครือข่าย

3.4.18 วาระการประชุมใหญ่สามัญ

1. ประธานกล่าวเปิดการประชุมเลขานุการรายงานจำนวนสมาชิกเข้าประชุม
2. พิจารณาเรื่องที่ประชุม จะแจ้งให้ที่ประชุมทราบ
3. พิจารณารับรองรายงานการประชุมครั้งที่แล้ว
4. พิจารณาเรื่องราวที่ค้างมาจากการประชุมครั้งที่แล้ว
5. เற்றுญูกรายงานฐานะการเงิน
6. พิจารณาเรื่องอื่นๆ
7. สรุปผล ปิดประชุม

3.4.19 องค์ประชุมในการประชุมใหญ่สมาชิก

สมาชิกทุกคนมีสิทธิเข้าร่วมประชุมใหญ่ทุกครั้ง ถ้าสมาชิกเข้าร่วมประชุมกึ่งหนึ่งของสมาชิกเครือข่ายให้ถือว่าครบองค์ประชุม

3.4.20 อำนาจหน้าที่ของที่ประชุมคณะกรรมการเครือข่าย

1. บริหารและจัดการเงินของเครือข่ายให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
2. ออกระเบียบข้อบังคับ และหลักเกณฑ์ในการบริหารจัดการลงทุน โดยสมาชิกเห็นชอบร่วมกัน

3. รับสมาชิกและจัดทำทะเบียนข้อมูลสมาชิก
4. พิจารณาให้เงินกู้ตามระเบียบ หลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการเครือข่าย และสมาชิกได้ร่วมกันกำหนด

5. ดำรงและจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ อดุลยธรรมในชุมชนท้องถิ่น

6. กรรมการกองทุนมีวาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี

3.4.21 คุณสมบัติคณะกรรมการเครือข่าย

1. เป็นผู้ปฏิบัติอยู่ในหลักศาสนา มีความเสียสละ รับผิดชอบ มีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม

2. ไม่ข้องเกี่ยวกับการพนันและยาเสพติด

3. ต้องได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ

4. ไม่เคยถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออกจากราชการอันเนื่องจากสาเหตุทุจริตต่อหน้าที่

5. ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย และไร้ความสามารถ

3.4.22 คณะกรรมการเครือข่าย กำหนดวาระในการดำรงตำแหน่ง 5 ปี อันประกอบด้วย

1. ประธาน
2. รองประธาน
3. เสรฐชัย
4. เลขานุการ
5. ฝ่ายการเงิน
6. ฝ่ายส่งเสริม
7. ฝ่ายเร่งรัด และติดตาม
8. ฝ่ายตรวจสอบ
9. ปฏิคม
10. ฝ่ายกิจกรรม

กรรมการเครือข่ายซึ่งพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระให้รับคัดเลือกอีกได้ นอกจากพ้นตำแหน่งตามวาระแล้วคณะกรรมการกองทุนพัฒนาพ้นจากตำแหน่งเนื่องจากตาย ลาออก หรือคณะกรรมการเครือข่ายมีมติให้ออกด้วยคะแนนเกินกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนกรรมการที่มีอยู่ในเครือข่าย

ในกรณีคณะกรรมการเครือข่ายพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ คณะกรรมการเครือข่ายสามารถตั้งบุคคลจากสมาชิกเข้าดำรงตำแหน่งแทนได้ โดยมีระยะเวลาตามผู้ถูกเลือกแทน

นอกจากนี้ คณะกรรมการเครือข่ายอาจเชิญสมาชิกหรือบุคคลภายนอก ซึ่งมีคุณสมบัติ คุณสมบัติ ความสามารถเหมาะสมเป็นที่ปรึกษาของเครือข่าย หรือให้ความคิดเห็นในการดำเนินงาน โดยทั่วไป

3.5 การบริหารการเงิน

เครือข่ายกองทุนทางปัญญาและความคิดเชิงใหญ่ มีการลงบัญชีโดยการทำธนาคารแรงงาน มีเงินทุนหมุนเวียน 600,000 บาท มีบ่อเลี้ยงปลา บ่อละ 10,000 บาท กำหนดคืนภายใน 10 ปี เงินทุนที่ทางกลุ่มได้นั้นมาจากการอบรมชาวบ้าน และมีหน่วยงานจากภายนอกเข้ามาสนับสนุน ในการปล่อยกู้เงินจากธนาคารจะไม่คิดดอกเบี้ย สามารถกู้ได้สูงสุด 10,000 บาท ทางกลุ่มมีการทำทะเบียน และการทำบัญชี 2 ประเภท ได้แก่ บัญชีกองทุนเงินล้าน และบัญชีชาวบ้าน นอกจากนี้ ทางกลุ่มยังมีผู้ทรงคุณวุฒิเป็นที่ปรึกษาทางการเงิน ได้แก่ สาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น ผู้กำกับการสมุทรปราการ ผู้อำนวยการกองส่งเสริมอาชีพ อำเภอบางปู จังหวัดสมุทรปราการ เร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) ของจังหวัดขอนแก่น และ คร.ประเวศ จากสภาพัฒน์ สำหรับปัญหาในเรื่องของการเงินภายในกลุ่มกำลังดำเนินการของบสนับสนุนจากทางญเวียง

การเงินของเครือข่ายในปัจจุบัน ประธานเครือข่าย เจริญญิก เลขานุการ มีหน้าที่เปิดบัญชีธนาคาร ซึ่งวันสิ้นปีทางบัญชีของเครือข่าย คือ วันที่ 31 ธันวาคม ของทุกปี ในการทำงานบุคคลเพื่อตรวจสอบตอนสิ้นปีทางบัญชีของเครือข่ายนั้น เจริญญิกรับผิดชอบในการทำงานบุคคลเพื่อเสนอให้คณะกรรมการทำการตรวจสอบ ส่วนการเสนอบุคคลต่อที่ประชุมให้คณะกรรมการเครือข่ายเสนอบุคคลต่อที่ประชุมใหญ่สามัญ เพื่อพิจารณาอนุมัติภายใน 60 วัน นับตั้งแต่วันสิ้นปีทางบัญชี

เมื่อสิ้นปีทางบัญชีมีการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี ให้เป็นเงินเฉลี่ยคืนแก่สมาชิกร้อยละ 30 ป็นผลให้คณะกรรมการเครือข่ายร้อยละ 25 ป็นผลให้เป็นทุนสาธารณประโยชน์ร้อยละ 20 ป็นผลสมทบกองทุนร้อยละ 25 นอกจากนี้ทางเครือข่ายมีการทำทะเบียนกู้เงินของสมาชิก บัญชีรายรับ รายจ่าย สมุดบัญชีเงินฝากธนาคาร ซึ่งบัญชีของเครือข่ายมีการตรวจสอบครั้งละ 6 เดือนเป็นอย่างต่ำ โดยคณะกรรมการเครือข่ายหรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจทำหน้าที่ในการตรวจสอบ

3.6 กิจกรรมในเครือข่าย

เครือข่ายกองทุนทางปัญญาและความคิดเชิงใหญ่ได้มีการขุดบ่อน้ำแก่สมาชิก ภายหลังกองส่งเสริมอาชีพและรายได้ จังหวัดปทุมธานี ได้สนับสนุนทางด้านงบประมาณเป็นจำนวนเงิน 500,000 บาท โดยทางเครือข่ายเก็บเงินคืนปีละ 1,000 บาท หากทางเครือข่ายทำการขุด

บ่อให้แก่สมาชิก มีการจัดตั้งธนาคารแรงงานและออมทรัพย์ เพื่อให้สมาชิกได้รวมตัวช่วยเหลือกัน เป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรมการลงแขก เน้นการพอกอยู่พอกกันไม่เน้นกำไร

นอกจากนี้เครือข่ายกองทุนทางปัญญาและความคิดอำเภอเวียงใหญ่ มีการรณรงค์ในเรื่องของภูมิปัญญาดั้งเดิม เนื่องจากทางกลุ่มมีลักษณะเกษตรกรรมผสมผสาน จึงมีการอบรมคนในชุมชนในเรื่องต่างๆ ดังนี้

ฐานที่ 1 ธรรมะกับการนำเกษตรพอเพียง รับผิดชอบโดย หลวงพ่อบุญดี วัดป่าธรรมด้า อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา

ฐานที่ 2 ภูมิปัญญากับการแก้ไขปัญหามุมชน รับผิดชอบโดย นายวิฑูรย์ มงคลอินทร์

ฐานที่ 3 การบริหารจัดการดินและน้ำ รับผิดชอบโดย นายวิฑูรย์ มงคลอินทร์

ฐานที่ 4 ปุ๋ยชีวภาพกับเกษตรปลอดภัย รับผิดชอบโดย นายวิฑูรย์ มงคลอินทร์

ฐานที่ 5 พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน รับผิดชอบโดย นายวิฑูรย์ มงคลอินทร์ และพระมหาสุพล วัดพระธาตุหนองแขม จังหวัดขอนแก่น

ฐานที่ 6 ธนาคารเครือข่ายองค์กรชุมชน รับผิดชอบโดย นายพงษ์ พรหมวงษ์

ฐานที่ 7 ศิลปวัฒนธรรม-ประเพณีท้องถิ่น รับผิดชอบโดย นายสุธี ชาคง

ฐานที่ 8 โรงสีชุมชนกับการเลี้ยงหมูหมุนเวียน รับผิดชอบโดย นายสุธี ชาคง

ฐานที่ 9 การบริหารจัดการลานค้าชุมชน รับผิดชอบโดย นายสุธี ชาคง

ฐานที่ 10 ตลาดนัดสุขภาพชุมชน รับผิดชอบโดย นายวิฑูรย์ มงคลอินทร์

ฐานที่ 11 ธนาคารชุมชน รับผิดชอบโดย นายวิฑูรย์ มงคลอินทร์

ซึ่งหัวข้ออบรมทั้ง 9 เรื่องที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ถือได้ว่าเป็นการกระจายรายได้ให้กับชุมชน และเป็นการพยายามลดค่าใช้จ่ายภายในชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่ ซึ่งทางกลุ่มเกษตรกรรมนาโสดำเภอภูซำ จังหวัดยโสธร เป็นผู้ให้แนวความคิดในการพัฒนาชุมชน ตามพระราชดำริ

นอกจากนี้เครือข่ายมีการอบรม โดยการเป็นวิทยากรตามจังหวัดต่างๆ ในปี พ.ศ. 2545 มีการรวมกลุ่มองค์กรชุมชนเป็นสภาพัฒนาองค์กรชุมชนจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเครือข่ายกองทุนทางปัญญาและความคิดเวียงใหญ่ และเครือข่ายกองทุนพัฒนาโปแตงวังแสง รับผิดชอบในเรื่องของยุทธศาสตร์ชุมชนน่าอยู่ โดยนายวิฑูรย์ มงคลอินทร์ เป็นรองประธาน นอกจากนี้ยังมีในเรื่องของยุทธศาสตร์การเมืองภาคประชาชน ยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็ง และยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ซึ่งเครือข่ายอื่นๆ ในจังหวัดขอนแก่นเป็นผู้รับผิดชอบ

การดำเนินงานของเครือข่ายกองทุนทางปัญญาและความคิดเวียงใหญ่ระยะหลัง เป็นการประสานงานร่วมกับสภาพัฒนาองค์กรชุมชนจังหวัดขอนแก่น

4. ประสิทธิภาพด้านระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

ในอดีตเครือข่ายกองทุนทางปัญญาและความคิดแวงใหญ่มีการแลกเปลี่ยนแรงงาน โดยจัดตั้งเป็นธนาคารแรงงาน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อรื้อฟื้นวัฒนธรรมเดิมในการลงแขกเกี่ยวข้าว แต่ปัจจุบันกิจกรรมดังกล่าวได้หายไป เนื่องจากชาวบ้านต่างคนต่างอยู่ ประกอบกับผู้นำเครือข่ายขาดศักยภาพในการผลักดันชุมชน

5. วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการภาคสนามและการเตรียมระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

ในการปฏิบัติการภาคสนาม ทีมนักวิจัยได้ลงพื้นที่เป็นจำนวน 3 ครั้ง ตั้งแต่เดือนมีนาคม – พฤษภาคม โดยนักวิจัยได้เข้าพบผู้นำกลุ่ม จัดประชุมชาวบ้านเพื่อปรึกษาความเป็นไปได้ในเรื่องระบบแลกเปลี่ยน โดยใช้เกมเป็นสื่อ และให้ชาวบ้านได้เก็บข้อมูลการใช้จ่ายของตนเอง ซึ่งการลงพื้นที่แต่ละครั้งทีมนักวิจัยได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี

5.1 การวิเคราะห์การใช้จ่ายของชุมชน

ในการเก็บข้อมูลการใช้จ่ายของชาวบ้านครั้งที่ 1 มีจำนวนทั้งสิ้น 25 ครัวเรือน โดย 9 คน เป็นผู้เข้าร่วมประชุมชาวบ้านจากผู้เข้าร่วมประชุมชาวบ้าน 23 คน แต่เนื่องจากชาวบ้านขาดความเข้าใจในเรื่องของการทำข้อมูลการใช้จ่าย ทางทีมวิจัยจึงให้ชาวบ้านทำข้อมูลดังกล่าวอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม จากการทำข้อมูลการใช้จ่ายของชาวบ้านมี 3 ครัวเรือนที่ข้อมูลสามารถนำมาวิเคราะห์และประเมินผลได้ ซึ่งประกอบด้วย

1. ครอบครัวของนายสุทธิ ชาคง (เลขากลุ่มกองทุนทางปัญญา 1 ประธานกลุ่มเลี้ยงโค รัตนะ และกำนันตำบลโนนทอง

2. ครอบครัวของนายพงศ์ พรหมวงษ์ (ประธานกลุ่มออมทรัพย์โนนข่า)

3. ครอบครัวของนางโบตัน คำตา (เลขากลุ่มออมทรัพย์โนนข่า)

จากข้อมูลทั้ง 3 ครัวเรือน จะเห็นได้ว่า ครอบครัวของนายสุทธิ ในแต่ละวันมีรายได้จากการรับจ้างทอเสื่อกก และทอผ้าไหมมัดหมี่ อย่างก็ตาม ครอบครัวของนายสุทธิมีรายจ่ายในเรื่องของการซื้อวัตถุดิบ (เส้นไหม) และชำระเงินกองทุนหมู่บ้าน 20 บาท กลุ่มเกษตร 50 บาท กลุ่มกองทุนทางปัญญา 10 บาทและกลุ่มเลี้ยงโครัตนะ 20 บาท ในทุกเดือน โดยมากเป็นรายจ่ายที่เกิดขึ้นในชุมชน ส่วนครอบครัวของนายพงศ์ มีรายได้จากการขายโคและข้าว เป็นรายได้ที่มาจากในชุมชน และมีรายจ่ายจากการซื้อโคพ่อพันธุ์และชำระหนี้ ธกส. ซึ่งเป็นรายจ่ายที่เกิดขึ้นจากภายนอกชุมชน สำหรับครอบครัวนางโบตัน คำตา มีรายได้จากการรับจ้างทั่วไป แต่มีรายจ่ายในเรื่องของสินค้าอุปโภคบริโภคที่มาจากภายนอกชุมชน

ส่วนการเก็บข้อมูลการใช้จ่ายของชาวบ้านครั้งที่ 2 มีจำนวนทั้งสิ้น 37 ครัวเรือน โดย 12 ครัวเรือนเป็นครอบครัวที่ส่งข้อมูลการใช้จ่ายในครั้งที่ผ่านมา และมี 7 ครัวเรือนเป็น

ครัวเรือนของผู้เข้าร่วมประชุมชาวบ้านจากผู้เข้าร่วมประชุมชาวบ้าน 23 คน ในการทำข้อมูลครั้งนี้ ชาวบ้านไม่ได้ทำในส่วนของการรับจึงส่งผลให้การวิเคราะห์ข้อมูลทำได้เฉพาะในส่วนของการใช้จ่ายเท่านั้น ซึ่งข้อมูลการใช้จ่ายของชาวบ้านจะเห็นได้ว่าชาวบ้านส่วนมากมีรายได้จากการประกอบอาชีพ เช่น การทำนา เลี้ยงโค รับจ้างเลี้ยงไหม ทอผ้าและค้าขายในชุมชน ขณะที่การใช้จ่ายของชาวบ้านกลับมีเงินออกนอกชุมชนสูงในเรื่องของการซื้อของใช้ในครัวเรือนและค่าขนมเด็ก

5.2 ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของการเกิดระบบแลกเปลี่ยน

เครือข่ายกองทุนทางปัญญาและความคิดแวงใหญ่เป็นเครือข่ายที่ดั่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2545 โดยรวบรวมกลุ่มต่างที่มีอยู่แล้วในอำเภอแวงใหญ่ แวงน้อย บ้านไผ่ เมืองพล ชนบท หนองสองห้อง ภูเวียง และอำเภอหนองบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา เพื่อของบประมาณจาก พอช. เท่านั้น ไม่ได้มีกิจกรรมในเครือข่ายแต่อย่างใด นอกจากนี้ผู้นำเครือข่ายขาดศักยภาพในการผลักดันชุมชนเมื่อเทียบกับผู้นำกลุ่มอื่นๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

รายงานกรณีศึกษา
ศูนย์การเรียนรู้พลังชุมชนตำบลห้วยบง
146 หมู่ 7 บ้านหนองหัน ตำบลห้วยบง
อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยและพัฒนา
ระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง

เสนอต่อ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

โดย
นางสาวอรสา สุนันท์

ศูนย์การเรียนรู้พลังชุมชนตำบลห้วยบง

1. ข้อมูลทั่วไป

1.1 ที่ตั้ง สภาพทางภูมิศาสตร์และกายภาพ

1.1.1 ที่ตั้ง

ศูนย์การเรียนรู้พลังชุมชนห้วยบง ตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ 146 บ้านหนองหิน ต.ห้วยบง อ.เมือง จ.ชัยภูมิ ติดกับโรงเรียนห้วยบงเหนือ อยู่กลางชุมชนระหว่างบ้านหนองหินกับบ้านหนองไผ่งาม อยู่ติดถนนสายหนองหิน ลาดใหญ่

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	โรงเรียนห้วยบงเหนือ
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ทุ่งนาและที่สวน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านนางเลียง ครัววงษ์ชัย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ถนนสายหนองหินและลาดใหญ่

1.1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ดอน สภาพดินเป็นดินทราย ปนดินเหนียว พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ทำนาและทำสวน ไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติ แต่มีการขุดบ่อกักเก็บน้ำเอง การตั้งชุมชน จะตั้งชุมชนรวมกัน และแวดล้อมด้วยแปลงเกษตร

1.1.3 ความใกล้ไกลจากตัวเมือง

ศูนย์การเรียนรู้พลังชุมชนตำบลห้วยบง ห่างจากตัวอำเภอเมือง ชัยภูมิประมาณ 20 กิโลเมตร

1.1.4 การเดินทางเข้าสู่เมือง

การเดินทางเข้าสู่เมืองได้หลายทาง ได้แก่ รถโดยสารประจำทางของหมู่บ้าน รถยนต์ส่วนตัว และรถรับจ้างประจำหมู่บ้าน

2. สภาพเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่ม

2.1 อาชีพหลักของสมาชิก

สมาชิกกลุ่ม ทุกคนมีอาชีพหลักคือ ทำนา และทำสวนมะม่วง น้อยหน้า มันสำปะหลัง และปอ

2.2 อาชีพเสริมของสมาชิก

สมาชิกทุกคนมีอาชีพเสริม คือ การเลี้ยงสัตว์ ซึ่งส่วนมากเลี้ยงไว้ใช้แรงงาน และขายเพื่อเป็นรายได้หรือขายเพื่อใช้หนี้ นอกจากนี้ มีการทอผ้า และการค้าขาย

2.3 ประชากร

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนห้วยบง มีสมาชิกทั้งหมด 35 ครอบครัว

2.4 การวิเคราะห์การเงิน¹

2.4.1 รายได้และที่มาของรายได้ของสมาชิกแต่ละครัวเรือนโดยเฉลี่ยต่อปี

ลำดับที่	ที่มาของรายได้	จำนวนเงิน (บาท)	คิดเป็นร้อยละ
1	กัญชง	60,000	47.61
2	ขายข้าว	20,000	15.87
3	สัตว์เลี้ยง	20,000	15.87
4	รับจ้าง	15,000	11.90
5	ญาติส่งมาให้	5,000	3.96
6	ขายพืชสวน	5,000	3.96
7	ขายเห็ด	1,000	0.79
	รวม	126,000	

2.4.2 รายจ่ายและที่มาของรายจ่ายของสมาชิกแต่ละครัวเรือนโดยเฉลี่ยต่อปี

ลำดับที่	ที่มาของรายจ่าย	จำนวนเงิน (บาท)	คิดเป็นร้อยละ
1	ใช้หนี้	30,000	23.80
2	การศึกษา	30,000	23.80
3	อุปโภค	24,000	19.00
4	ภาษีสังคม	15,000	11.90
5	ทำการเกษตร	10,000	7.93
6	บริโภค	5,000	3.96
7	เลี้ยงสัตว์	5,000	3.96
8	เดินทาง/น้ำมันรถ	5,000	3.96

¹ ที่มาของข้อมูล คือ การทำการประชุมเชิงปฏิบัติการชาวบ้าน 8 ครอบครัว

ช่วงเวลาเก็บข้อมูล คือ กันยายน 2546

9	รักษาพยาบาล	1,000	0.79
10	อื่นๆ (เสี่ยงโชค)	1,000	0.79
	รวม	126,000	

2.4.3 หนี้สินและแหล่งเงินกู้ของสมาชิกในกลุ่มแต่ละครัวเรือนโดยเฉลี่ยต่อปี

ลำดับที่	แหล่งเงินกู้	จำนวนเงิน (บาท)	คิดเป็นร้อยละ
1	ธ.ก.ส.	20,000	44.27
2	กองทุนหมู่บ้านละ ล้าน	20,000	44.27
3	สหกรณ์	3,000	6.63
4	เงินฉุกเฉิน	1,000	2.21
5	กขคจ.	500	1.10
6	กลุ่มแม่บ้าน	300	0.66
7	กลุ่มสัจจะสะสม ทรัพย์	200	0.49
8	อื่นๆ	500	1.10
	รวม	45,500	

2.4.4 การออมเงินของสมาชิกในกลุ่มแต่ละครัวเรือนโดยเฉลี่ยต่อปี

ลำดับที่	แหล่งออมเงินของ สมาชิก	จำนวนเงิน (บาท)	คิดเป็นร้อยละ
1	ธนาคารพาณิชย์	10,000	86.95
2	กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	500	4.34
3	ออมทรัพย์หมู่บ้าน	500	4.34
4	ออมทรัพย์ในศูนย์ฯ	500	4.34
	รวม	20,500	

2.5 ความชำนาญในการผลิตของสมาชิกในกลุ่ม

สมาชิกของกลุ่มมีความสามารถในการผลิตหลากหลาย ได้แก่ การทอผ้าสีธรรมชาติ การทำปุ๋ยอินทรีย์และน้ำหมักชีวภาพ การทำเกษตรอินทรีย์ การทำสาโท การเลี้ยงสัตว์

2.6 วิถีชีวิตความเป็นอยู่และการพึ่งพาอาศัยกันของสมาชิกในกลุ่ม

- วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมยังมีอยู่มาก และชุมชนยังช่วยกันรักษาไว้ เช่น งานบุญต่างๆ
- การแต่งกาย วัยรุ่นจะแต่งตามแฟชั่นสมัยใหม่ ใช้ของฟุ่มเฟือย
- ชาวบ้านโดยส่วนมาก จะไม่มีการผลิตอาหารบริโภคเอง แต่จะซื้อตามร้านค้าหรือรถเร่มากกว่า
- ชาวบ้านใช้เครื่องใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าทุกชนิด ทุกหลังคาเรือน
- สุขภาพจิตไม่ดี เนื่องจากปัญหานี้สิน
- การทำงานกลุ่มมีน้อย กลุ่มที่มีในชุมชนส่วนมากเป็นกลุ่มที่เกิดจากการจัดตั้งของทางราชการ
- มีปัญหาเรื่องสุขภาพ โดยเฉพาะโรคเอดส์ เพราะพ่อบ้านไปทำงานในเรือประมง
- ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและการช่วยเหลือ ส่วนใหญ่จะเป็นแบบเครือญาติ
- มีการร่วมมือกันทำกิจกรรมเฉพาะบางอย่างเป็นประจำคราวอย่าง เช่น งานบุญต่างๆ หรือการทำความสะดวกหมู่บ้านในวันแม่
- การลงแขกแรงงานมีอยู่บ้างแต่น้อยมาก ซึ่งการลงแขกจะมีค่าใช้จ่ายสูงกว่าการจ้างงานแต่ได้งานน้อยกว่า
- การแบ่งปันอาหารยังมีอยู่บ้าง บางส่วนแต่ไม่มากนัก

2.7 ปัญหาสังคม

2.7.1 ปัญหาวัยรุ่นติดยาเสพติด มี แต่ไม่รุนแรง

2.7.2 ปัญหาการเล่นการพนันในกลุ่มแม่บ้าน มีใน 2 หมู่บ้านที่อยู่ในหมู่บ้านเครือข่าย

2.7.3 ปัญหาการว่างงานช่วง ฤดูแล้ง

2.7.4 ปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้นำที่เป็นราชการ และผู้นำตามธรรมชาติ ยังมีอยู่แต่ไม่รุนแรง

2.7.5 ปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียง มีไม่ว่าระดับประเทศหรือระดับท้องถิ่น

2.7.6 ปัญหาผู้นำส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในการพัฒนา รอคำสั่งในการทำงาน ไม่สามารถคิดงานด้วยตนเองได้

2.8 สภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

2.8.1 ดิน

ในปัจจุบันนี้ ชาวบ้านมีการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรกันอย่างแพร่หลาย จนเรื่องการใช้สารเคมีกลายเป็นวิถีชีวิต การใช้สารเคมีเป็นเรื่องปกติในการทำการเกษตรของคนในชุมชน ซึ่งส่งผลให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลง ปุ๋ยพืชไม่ค่อยเจริญเติบโต หน้าดินแห้ง ทำให้ชาวบ้านต้องใช้สารเคมีในการทำการเกษตรมากขึ้นเรื่อยๆ เพื่อให้พืชเจริญเติบโต เป็นเหตุให้ต้นทุนทางการเกษตรในแต่ละปีสูงขึ้น นอกจากนี้การใช้สารเคมีในการเกษตรยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอื่นๆ อีกด้วย จำนวนสัตว์น้ำในน้ำลดลง เช่น ปลา กบ เขียด หอย ปู ต้องเดินทางไปหาไกล และลำบาก จึงจะมี การเกิดโรคในข้าว สุขภาพของชาวบ้านไม่ดี ป่วยเป็นโรคไข้หวัด ภูมิแพ้ โรคเบาหวาน นิ้วมือ นิ้วเท้า และตามผิวหนัง น้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติดื่มไม่ได้ ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำทำให้ต้องเพิ่มสารเคมีในการเกษตร

2.8.2 แหล่งน้ำ

พื้นที่ในบริเวณนี้ไม่มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ แหล่งน้ำที่มีอยู่เป็นหนองน้ำที่ส่วนราชการขุดให้ ซึ่งฤดูแล้งจะไม่มีน้ำ น้ำที่ใช้ในการทำการเกษตรของเกษตรกรจึงเป็นน้ำฝนเพียงอย่างเดียว ซึ่งไม่เพียงพอ

2.8.3 ป่าชุมชน

ป่าชุมชนในเขต พื้นที่ตำบลห้วยบง มีน้อยมาก ส่วนมาก ชาวบ้านจะใช้ประโยชน์ในสวนของตนเองมากกว่า เช่น การเก็บเห็ด การหาเห็ด เป็นต้น

2.8.4 ภัยธรรมชาติ

ปัญหาผลแล้ง ในปีพ.ศ. 2545 ทำให้พืชผลทางการเกษตรเสียหาย

3. ความเป็นมาและสถานการณ์ในปัจจุบันของกลุ่มที่เป็นแกนนำในการจัดระบบแลกเปลี่ยน

3.1 ความเป็นมาของศูนย์ฯ

ศูนย์การเรียนรู้พลังชุมชนตำบลห้วยบง ตั้งขึ้นเมื่อ วันที่ 24 กรกฎาคม 2546 จากการรวมตัวกันของสมาชิกจากกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน คือ กลุ่มทอผ้าสีธรรมชาติ กลุ่มเกษตรพื้นฟูเชิงชีวิต (ผลิตปุ๋ยชีวภาพ) กลุ่มเพาะเชื้อเห็ดครบวงจร กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มผลิตของใช้ในครัวเรือน กลุ่มผลิตสุราพื้นบ้าน (มิตรสัมพันธ์)

วัตถุประสงค์ในการตั้งกลุ่ม

1. เพื่อเป็นศูนย์รวมของสมาชิกในการทำกิจกรรม
2. เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้สนใจ
3. เพื่อเป็นศูนย์รวมในการพัฒนาศักยภาพของสมาชิก และผู้นำในการทำงานเพื่อส่วนรวม

สภาพอาคาร เป็นห้องประชุมไม้มุงหญ้าคา ที่เกิดจากรวมพลังของสมาชิกในการบริจาค และจัดหาเอง มีห้องน้ำ 10 ห้อง บ้านพักไม้ไผ่ 10 หลัง มีโรงครัวและที่นั่งสำหรับรับประทานอาหาร

3.2 กิจกรรมกลุ่ม

3.2.1 กลุ่มทอผ้าสีธรรมชาติ ก่อตั้งเมื่อปีพ.ศ. 2542 จากการรวมตัวของแม่บ้านหลายหมู่บ้าน ในตำบลห้วยบง โดยการสนับสนุนของศูนย์สังคมเพื่อการพัฒนา จ.นครราชสีมา สินค้าที่กลุ่มผลิตคือ ผ้าขาวม้า ผ้าวุ้น ผ้าคลุมโต๊ะ เสื้อเย็บมือ

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม คือ ไม่สามารถผลิตสินค้าได้ทันตามกำหนดเวลาที่ลูกค้าต้องการ เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา พอฤดูทำนาก็ไปทำนา ทำให้การผลิตไม่ต่อเนื่อง

3.2.2 กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพ (กลุ่มเกษตรกรพื้นฟูเชิงชีววิถี) ก่อตั้งเมื่อปีพ.ศ. 2544 ปัจจุบันมีโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ รวมทั้ง สมาชิกส่วนใหญ่ สามารถผลิตปุ๋ยใช้เองได้ มีการผลิตปุ๋ยจำหน่ายให้กับสมาชิกในกลุ่มกันเอง แต่ยังไม่ได้ผลิตเพื่อจำหน่ายทั่วไป

3.2.3 กลุ่มผลิตสุราพื้นบ้าน กลุ่มมีประสบการณ์ในการทำสุรา มาเป็นเวลากว่า 1ปี ปัจจุบันรอการขออนุญาตจากทางราชการ สามารถผลิตได้เองในทุกขั้นตอน แต่กำลังอยู่ระหว่างการพัฒนาคุณภาพของสินค้าอยู่

3.2.4 กิจกรรมการผลิตของใช้ในครัวเรือน สมาชิกศูนย์ฯ ทุกครัวเรือน สามารถผลิต ยาสระผม น้ำยาล้างจาน น้ำยาล้างผ้า ใช้เองได้ และศูนย์ฯ ได้จัดจำหน่ายหัวเชื้อ และกากน้ำตาลให้กับคนในชุมชนนำไปผลิตเอง

3.2.5 ศูนย์ฯ เป็นสถานที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ให้กับคนในชุมชน

3.3 จำนวนสมาชิกในศูนย์ฯ

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนห้วยบง มีสมาชิกทั้งหมด 35 ครอบครัว

3.4 การบริหารจัดการศูนย์

มีโครงสร้างการบริหารงานอย่างชัดเจน มีลักษณะเหมือนครอบครัวใหญ่ สมาชิกแลกเปลี่ยนความรู้ ความชำนาญ ของตนให้กับสมาชิกผู้อื่น

3.5 การติดต่อประสานงาน

การติดต่อประสานงานภายในศูนย์ฯ จะติดต่อผ่าน อ.จรัสศรี มาดิสุขสถิตย์ ซึ่งเป็นผู้ประสานงานให้กับศูนย์

3.6 จุดแข็ง

สมาชิกมีความรัก เข้าใจ และสามัคคีกัน ไม่แบ่ง เป็นฝ่าย สมาชิกมีความจริงใจต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเหมือนพี่กับน้อง การพึ่งพาอาศัย เป็นแบบครอบครัวใหญ่ แบ่งงานตามความสามารถ แต่มีการช่วยเหลือกันในการทำกิจกรรม และมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีความสามารถ

3.7 จุดอ่อน

ยังไม่สามารถสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนได้อย่างทั่วถึง เช่น เรื่องกิจกรรมของศูนย์ฯ วัตถุประสงค์

3.8 โอกาส

มี องค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) ที่เข้าใจการทำงานของศูนย์ฯ และให้ความสำคัญแก่ชาวบ้านเป็นหลักในการทำงาน

3.9 อุปสรรค

3.9.1 สมาชิก ร้อยละ 99 มีอาชีพทำนา เป็นหลักการร่วมทำกิจกรรมของกลุ่มจึงไม่สามารถร่วมทำได้ตลอดทั้งปี แต่จะร่วมเฉพาะหลัง ฤดูทำนา คือ ปักดำเสร็จและเกี่ยวข้าวเสร็จ

3.9.2 กิจกรรมกลุ่มยังไม่สามารถเพิ่มรายได้ที่แน่นอนให้กับสมาชิก

3.9.3 งบประมาณในการดำเนินกิจกรรมมีน้อย ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้ทุกคน

3.10 ความต้องการ

3.10.1 ต้องการทักษะและความชำนาญแต่ละกิจกรรมทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม รวมถึงต้องการพัฒนาคุณภาพให้มีคุณภาพทัดเทียมกับสินค้านอกชุมชน

3.10.2 ต้องการจัดกระบวนการเรียนรู้เรื่องกฎหมายให้สมาชิก เพราะสมาชิกยังถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่มาก

3.10.3 ต้องการพัฒนาด้านจิตใจและคุณธรรม กระตุ้นให้เกิดจิตสำนึก เพื่อทำงานให้กับส่วนรวม

3.10.4 ต้องการเสริมงบประมาณสำหรับการทำกิจกรรม

4. วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการภาคสนามและการเตรียมระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม	สถานที่
23 พ.ย. 45	ประชุมแกนนำชุมชน แนะนำแนวคิดระบบแลกเปลี่ยนชุมชน	ศูนย์เรียนรู้พลังชุมชน ห้วยบง ชัยภูมิ
23-24 พ.ย. 45	เก็บข้อมูลบ.ลาดบัวหลวงและบ.หนองแพ่ง ชัยภูมิ	ชัยภูมิ
5 ธ.ค. 45	ประชุมกลุ่มผลิตฯ ชัยภูมิ	ชัยภูมิ
23 ธ.ค. 45	ประชุมแกนนำชาวบ้าน ชัยภูมิ	อ.หนองบัวแดง ชัยภูมิ
27-29 ม.ค. 46	สัมมนาเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1	กุคชุม ยโสธร
28 ม.ค. 46	ประชุมแผนงานและความคืบหน้ากลุ่มชุมชนตัวอย่างทีม TCCS	บ้านสันติสุข ยโสธร
7 ก.พ. 46	แลกเปลี่ยนกลุ่มอาชีพกลุ่มแม่บ้านสันติสุขและมุกดาหาร (แหนม)	มุกดาหาร
16 ก.พ. 46	ประชุมแลกเปลี่ยนทักษะของกลุ่มอาชีพกุคชุมและชัยภูมิ	ชัยภูมิ
17-19 ก.พ. 46	อบรมการบริหาร/จัดการโครงการนมถั่วเหลืองและบุญกุคชุม	ชัยภูมิ
18 มี.ค. 46	ประชุมกลุ่มสรุปบทเรียน บทบาทสมมติ	ศูนย์เรียนรู้พลังชุมชน ห้วยบง ชัยภูมิ
20 มี.ค. 46	ประชุมกลุ่ม วางแผนงานระบบแลกเปลี่ยนชุมชน	ศูนย์เรียนรู้พลังชุมชน ห้วยบง ชัยภูมิ
23 มี.ค. 46	เริ่มใช้ระบบแลกเปลี่ยนชุมชนโดยนำสิ่งของมาแลกเปลี่ยนกัน โดยตรงที่ศูนย์ฯ ทุกวันอาทิตย์	ศูนย์เรียนรู้พลังชุมชน ห้วยบง ชัยภูมิ
28 มี.ค. 46	ประชุมเกษตรกรอินทรีย์	ศูนย์เรียนรู้พลังชุมชน ห้วยบง ชัยภูมิ
6-8 เม.ย. 46	ประชุมการพึ่งตนเองของชุมชน	ศูนย์เรียนรู้พลังชุมชน ห้วยบง ชัยภูมิ
27 เม.ย. 46	ประชุมสรุปผลการใช้ระบบแลกเปลี่ยนชุมชน	ศูนย์เรียนรู้พลังชุมชน ห้วยบง ชัยภูมิ

20-30 เม.ย. 46	สังเกตการณ์และเก็บข้อมูลการใช้ระบบแลกเปลี่ยนชุมชน 3 กลุ่ม ที่ ชัยภูมิ	ชัยภูมิ
3-4 พ.ค. 46	สัมมนาเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 2	กลุ่มออมทรัพย์ม่วงงาม สระบุรี
17 พ.ค. 46	ประชุมกลุ่มเรื่องวางแผนงานและระบบบัญชีการแลกเปลี่ยนชุมชน	ศูนย์เรียนรู้พลังชุมชน ห้วยบง ชัยภูมิ
17 พ.ค. 46	ประชุมกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนเรื่องวางแผนงานนำระบบไปใช้ในโรงเรียน	ศูนย์เรียนรู้พลังชุมชน ห้วยบง ชัยภูมิ
22 พ.ค. 46	ประชุมแกนนำแนะนำแนวคิดและบทบาทสมมติกลุ่มเครือข่ายโรงเรียน	บ้านห้วยม่วง ชัยภูมิ
28-31 ก.ค. 46	อบรมวิทยากรกระบวนการ	อ.เมือง ชัยภูมิ
4 ก.ย. 46	สรุปบทเรียนแนวคิดระบบแลกเปลี่ยนชุมชน	ศูนย์เรียนรู้พลังชุมชน ห้วยบง ชัยภูมิ
6-7 ก.ย. 46	สัมมนาเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 3	พระอาจารย์สุบินท์ วัดไผ่ล้อม ตราด

5. การจัดระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

5.1 ระบบแลกเปลี่ยนของชุมชนในอดีตจนถึงปัจจุบัน

สภาพการแลกเปลี่ยนในอดีต

อดีต การแลกเปลี่ยนเป็นประเพณี และวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งมีทั้งการแลกเปลี่ยนระหว่างหมู่บ้านและในหมู่บ้านด้วยตนเอง สิ่งของที่นำไปแลก ได้แก่ ข้าว ปลา พริก แดง ถั่ว เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของแล้ว ในอดีตยังมีการแลกเปลี่ยนแรงงาน เช่น การลงแขก คำนาน นวดข้าว ขนข้าว โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวในสมัยนั้น ถือว่าการช่วยเหลือกันเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งของคนหนุ่มสาว เพราะนอกจากจะได้ความสนุกสนานแล้ว ยังทำให้เกิดความรักและเข้าใจกัน บางคู่ถึงขนาดแต่งงานกัน ซึ่งการแลกเปลี่ยนแบบ “หมูไปไก่มา” การแลกเปลี่ยนเป็นการให้เพราะความรักและอยากช่วยเหลือ การให้จึงเป็น “การแลกเปลี่ยนแบบศรัทธา” และแลกเปลี่ยนเพื่อบริโภคในครอบครัว ทำให้ไม่มีใครปฏิเสธว่าไม่ต้องการแลกเปลี่ยน สิ่งของที่ถูกแลกนำมาจะตรงกับความต้องการหรือไม่นั้นไม่สำคัญ เพราะเจตนาการแลก เพื่อต้องการช่วยเหลือ เช่น ช่วยให้มีข้าวไปกิน เป็นต้น

สภาพการแลกเปลี่ยนในปัจจุบันที่เน้นเงินตรา

ต่อมา วัตถุประสงค์การแลกเปลี่ยนเดิมหายไป การแลกเปลี่ยนเป็นไปเพื่อการค้า คือ แลกแล้วนำไปขาย มีการเก็งกำไรจากการแลกเปลี่ยน ทำให้ต้องคิดมูลค่าของสินค้าว่าคุ้มทุนหรือไม่

นอกจากนี้ ผู้ถูกแลกเปลี่ยนคิดว่าแลกก็ไม่ได้ไม่แลกก็ได้ ถ้าสิ่งของนั้นไม่ตรงกับความต้องการ ก็ไม่แลกเปลี่ยน ความรู้สึกผูกพันนี้ ไม่เกิดขึ้น เป็น “การแลกเปลี่ยนแบบพาณิชย์”

กลุ่มได้เปรียบเทียบการลงแขกของชนกลุ่มสาวในอดีตกับวัยรุ่นในปัจจุบันว่า “วัยรุ่นในอดีตลงแขกช่วยงานกัน ส่วนวัยรุ่นในปัจจุบันลงแขกตีกัน”

สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบแลกเปลี่ยนมาเป็นแบบที่เน้นเงินตรา

1. ภาวะหนี้สิน การค้ำร่นของชาวบ้านเพื่อแก้ปัญหาหนี้สิน จนกระทั่งไม่มีเวลาที่จะสนใจวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ทุกอย่างต้องคิดมูลค่าจะให้เป็นแลกกันไม่ได้ เพราะจะขาดทุน ค้ำร่นเป็นหนี้ ต้องได้คืนเป็นเงินไว้ใช้หนี้
2. กระแสการบริโภคนิยมที่เข้ามาทำให้ชาวบ้านไม่สนใจวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยน แต่จะเปลี่ยนของให้เป็นเงินเพื่อนำไปซื้อสินค้าต่างๆ ที่กำลังเป็นที่นิยม ในปัจจุบัน

ผลที่เกิดขึ้นจากระบบการแลกเปลี่ยนในปัจจุบันที่เน้นเงินตรา

1. ความสัมพันธ์ฉันท์พี่น้องของชาวบ้านลดลง
2. การช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกันเองในชุมชนลดลง
3. คนเห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้มากขึ้น เพราะไม่รู้จักแบ่งปัน
4. ไม่มีความศรัทธาในการแลกเปลี่ยนแบบเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

5.2 แนวคิดเรื่องระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนเข้าสู่ชุมชน

แนวคิดเรื่องระบบแลกเปลี่ยนเข้าสู่ชุมชนหลายๆ วิธี ดังนี้

- 5.2.1 ชาวบ้านสนใจเรื่องเบี้ยกุดชุม และตามข่าวเบี้ยกุดชุม จึงได้ทราบแนวคิดนี้ แต่ยังไม่มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน
- 5.2.2 แกนนำเคยเดินทางไปศึกษาดูงานที่ อ.กุดชุม จ.ยโสธร เรื่องการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง เมื่อปีพ.ศ. 2544
- 5.2.3 เจ้าหน้าที่โครงการระบบเงินตราชุมชน (Thai Community Currency Systems; TCCS) ลงพื้นที่สร้างแนวคิดกับแกนนำชาวบ้าน รวมทั้งได้จัดกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การเล่นเกมบทบาทสมมติ ให้กับแกนนำ และชาวบ้าน
- 5.2.4 แกนนำชุมชน เข้าร่วมงานสัมมนา เรื่องระบบแลกเปลี่ยนชุมชน ซึ่งจัดโดยโครงการวิจัยระบบการแลกเปลี่ยนชุมชน

5.3 แรงจูงใจในการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ

- 5.3.1 มีเจ้าหน้าที่ของโครงการระบบเงินตราชุมชน เข้ามาช่วยสร้างความเข้าใจกับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านตัดสินใจสร้างระบบแลกเปลี่ยนชุมชน ประกอบกับ จากการเดินทางไปเข้าร่วมงานสัมมนา เรื่องระบบแลกเปลี่ยนชุมชน ซึ่งจัดโดยโครงการวิจัยระบบ

การแลกเปลี่ยนชุมชน ที่ บ้านสันติสุข ต.นาโง่ อ.กุฉินท จ.ยโสธร ทำให้ผู้นำสนใจ แนวคิดนี้เป็นอย่างมาก

- 5.3.2 กิจกรรมการแลกเปลี่ยนมีเป้าหมายสอดคล้องกับเป้าหมายการดำเนินงานของศูนย์ฯ
- 5.3.3 ต้องการให้ประเพณีวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนแบบดั้งเดิมกลับคืนมา
- 5.3.4 ต้องการให้มีการพัฒนาศูนย์ฯ ให้เจริญก้าวหน้า เพื่อชุมชนเข้มแข็ง ดังนั้น อะไรที่เป็นประโยชน์จึงอยากจะทำ
- 5.3.5 ผู้นำให้การสนับสนุน และชักชวน

5.4 กิจกรรมการแลกเปลี่ยนของกลุ่ม

ระบบการแลกเปลี่ยนกลุ่มพลังชุมชน เริ่มขึ้นครั้งแรกเมื่อ 23 มีนาคม 2546 เป็นการแลกเปลี่ยนแบบของแลกของโดยตรง ไม่มีการกำหนดมูลค่าของสิ่งของที่นำมาแลกเปลี่ยนกัน โดยขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้ให้แลกและผู้รับแลกว่าต้องการตรงกันหรือไม่ เช่น หอยขม 1 ถุง แลกถั่วฝักยาว 1 มัด เป็นต้น ซึ่งสมาชิกบางคนมีการแลกเปลี่ยนหลายรอบเพื่อให้ได้ของที่ต้องการ เช่น แม่พิศ มีกล้วย แลกกับปลา แล้วนำปลา ที่แลกมาไปแลกกับหน่อไม้ อีกต่อหนึ่ง การแลกแต่ละครั้งจะมีการหมุนเวียนสินค้าหลายรอบ ซึ่งเกิดจากความต้องการขายและซื้อสินค้าของสมาชิก ถ้าสมาชิกพอใจสินค้าที่ได้มาแล้ว จะไม่แลกต่อ แต่สิ่งของที่มียังไม่ตรงกับความต้องการ สมาชิกจะแลกหมุนเวียนไปจนกว่าจะได้สินค้าที่ต้องการ หรือที่ต้องการมากกว่า

5.5 จำนวนสมาชิกกลุ่ม

สมาชิกที่มาแลกเปลี่ยนกันเป็นสมาชิกของศูนย์ฯ โดยเฉลี่ย ครั้งละ 18 คน จากสมาชิกทั้งหมด 35 คน คิดเป็นร้อยละ 51.42 ของสมาชิกทั้งหมด

5.6 คณะกรรมการ

ไม่มีคณะกรรมการดำเนินงานในการแลกเปลี่ยน เพราะเป็นการแลกเปลี่ยนแบบง่าย ไม่ซับซ้อน

5.7 วัตถุประสงค์ของระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

- 5.7.1 เพื่อฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยน
- 5.7.2 เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีให้กับสมาชิก
- 5.7.3 เพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสพบปะกันอย่างสม่ำเสมอ
- 5.7.4 เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม
- 5.7.5 เพื่อกระตุ้นให้สมาชิกผลิตสินค้ามากขึ้น
- 5.7.6 เพื่อสุขภาพที่ดีทั้งใจและกาย

5.7.7 เพื่อฝึกการเสียดสี

5.7.8 เพื่อให้เกิดการหมุนเวียนทรัพยากรภายในกลุ่ม ในชุมชน

5.8 กติกาการแลกเปลี่ยน

5.8.1 ต้องรอให้สมาชิกมาครบก่อน จึงเริ่มทำการแลกเปลี่ยน

5.8.2 ไม่มีการกำหนดมูลค่าของสิ่งของที่จะนำมาแลกเปลี่ยน ขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้ให้และผู้รับ

5.8.3 สิ่งของที่จะนำมาแลกเปลี่ยน เน้นสิ่งผลิตได้เองในครอบครัว

5.8.4 เน้นผลผลิตปลอดสารเคมี

5.9 การบริหารจัดการระบบการแลกเปลี่ยนชุมชน

การบริหารจัดการระบบไม่มีความซับซ้อนแต่อย่างใด เป็นการแลกเปลี่ยนง่ายๆ ขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้ให้และผู้รับแลกว่ามีความต้องการตรงกันหรือไม่ ถ้ามีความต้องการตรงกันก็แลกเปลี่ยนได้เลย โดยไม่ต้องมีคนกลางมาตัดสินว่าเหมาะสมหรือไม่

5.10 ระยะเวลาและสถานที่ในการแลกเปลี่ยน

ระยะเวลาการแลกเปลี่ยน คือ ทุกวันอาทิตย์ ช่วงเวลาการแลกเปลี่ยนเริ่มจาก 06.00 น ถึง 09.00 น. สถานที่ในการแลกเปลี่ยน คือ ศูนย์การเรียนรู้พลังชุมชน ตำบลห้วยบง

5.11 บทบาทของผู้ชายและผู้หญิง

บทบาทของผู้ชายและผู้หญิงในการแลกเปลี่ยน มีทั้งพ่อบ้าน บางครอบครัวเป็นแม่บ้าน การมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัว นอกจากไม่คัดค้านแล้ว ยังช่วยหาสิ่งของมาให้แลกเปลี่ยนกันอีกด้วย เพราะฉะนั้น ผู้ชายและผู้หญิงจะมีบทบาทเท่าเทียมกันในการแลกเปลี่ยน บางครอบครัวมาทั้ง พ่อบ้านและแม่บ้าน มาร่วมแลกเปลี่ยนกันอย่างสนุกสนาน

6. ผลของระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

6.1 ผลดีที่ชุมชนได้รับจากระบบการแลกเปลี่ยนชุมชน

6.1.1 ได้มีการปรึกษากิจการงานต่างๆ ซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ

6.1.2 ทำให้เกิดความรู้สึกสามัคคีกัน เพราะได้พบปะกัน เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน

6.1.3 ได้พบเพื่อนในกลุ่ม เกิดความสนุกสนาน

6.1.4 มีกำลังใจในการทำงาน รู้สึกว่ายังมีเพื่อนร่วมขบวนการเดียวกัน

6.1.5 ได้รับทราบข่าวสารชุมชน รู้ข่าวสารของสมาชิกรายอื่น

6.1.6 ได้อาหารหลากหลายรสชาติ ถึงแม้ไม่มีเงินก็ได้อาหารไปกิน

6.1.7 บางครั้งมีการร่วมรับประทานอาหารด้วยกัน

6.1.8 ได้ปรับทุกข์ให้เพื่อนฟัง อารมณ์เสียมาจากที่บ้าน แต่เมื่อเห็นหน้าเพื่อน ทำให้
อารมณ์ดีขึ้น

6.1.9 กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกอย่างผลิต และอยากมีส่วนร่วมในกลุ่ม

6.2 ผลเสียที่ชุมชนได้รับจากระบบการแลกเปลี่ยนชุมชน

บางรายรู้สึกกังวล ว่าจะมีอะไรมาแลกเปลี่ยนเป็นที่ต้องการของคนอื่น

6.3 ข้อจำกัดหรืออุปสรรคในการจัดตั้งหรือพัฒนาระบบเงินตราชุมชนหรือระบบการ แลกเปลี่ยนชุมชนให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

บางคนในชุมชนไม่เข้าใจระบบการแลกเปลี่ยนคิดว่าเป็นเรื่องเสียเวลา ระยะเวลาไกล
ระหว่างบ้านและศูนย์ฯ และสินค้าที่มาแลกเปลี่ยนไม่หลากหลายเพียงพอ

6.4 ความสอดคล้องของระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนและแนวทางการในการแก้ปัญหาชุมชนที่ ประสบอยู่

ศูนย์การเรียนรู้พลังชุมชน ตำบลห้วยบง มีแนวทางในการดำเนินงานกลุ่มเพื่อการ
พึ่งตนเองของสมาชิกกลุ่ม การพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็งยั่งยืน และเป็นศูนย์ถ่ายทอดองค์
ความรู้ให้กับสมาชิกในชุมชน ระบบการแลกเปลี่ยนจึงมีความสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงาน
ของกลุ่มในหลายด้าน เช่น ระบบแลกเปลี่ยนเป็นระบบที่เอื้อให้สมาชิกในกลุ่มมีความรักเอื้ออาทร
กัน ช่วยเหลือแบ่งปันกัน และเป็นช่องทางให้สมาชิกกลุ่มได้มาพบปะพูดคุยกัน นอกเหนือจากการ
ประชุมที่จะมีวาระการประชุมที่ชัดเจน การช่วยกันคิดแก้ปัญหาในเรื่องต่างๆ มีรวมทั้งมีการบอก
ข่าวเล่าเรื่องราวของสมาชิกรายอื่นที่ไม่ได้มาแลกเปลี่ยน ทราบถึงสภาพสถานการณ์ต่างๆ

6.5 ปัญหาอุปสรรคในการแลกเปลี่ยน ทั้งที่มีการปรับปรุงแก้ไขไปแล้วและยังมียุ่

สมาชิกลืมวันที่มีการแลกเปลี่ยน และการเดินทางไม่สะดวก เนื่องจากอยู่ห่างไกล

6.6 ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบการแลกเปลี่ยนในกลุ่มหรือชุมชนประสบความสำเร็จหรือ ล้มเหลว

6.6.1 ปัจจัยที่ทำให้ระบบสำเร็จ

6.6.1.1 สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรม

6.6.1.2 มีการส่งเสริมการแลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมการผลิตสินค้าที่หลากหลาย
สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

6.6.1.3 ผู้นำชุมชนให้กำลังใจ ไม่ทอดทิ้ง

6.6.1.4 มีกระบวนการในการสร้างความเข้าใจกับสมาชิกที่หลากหลาย ต่อเนื่อง

6.6.1.5 สถานที่สะดวกสบาย เหมาะสม

6.6.1.6 มีโต๊ะวางสิ่งของแลกเปลี่ยน

6.6.1.7 มีการส่งเสริมอาชีพที่หลากหลาย

6.6.1.8 มีกระดานประชาสัมพันธ์ความต้องการสินค้าและบริการของกลุ่ม ว่าใครมีอะไร ต้องการอะไร

6.6.2 ปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จ

6.6.2.1 แคนนำบางรายไม่มาแลกเปลี่ยน ทั้งที่เคยเป็นผู้นำในการแลกเปลี่ยนที่มาแลกเปลี่ยนเป็นประจำ

6.6.2.2 ผู้นำชุมชนไม่สนใจ

6.6.2.3 ไม่มีการสร้างความเข้าใจกับสมาชิกรายอื่น หรือไม่มีการประชาสัมพันธ์

6.6.2.4 สมาชิกไม่เข้าใจแนวคิดที่ว่าทำไปเพื่ออะไร ไม่เห็นประโยชน์

6.6.2.5 การแลกเปลี่ยนไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

6.7 แผนการในการพัฒนาระบบแลกเปลี่ยนในชุมชนให้มีความยั่งยืน

6.7.1 มีตลาดนัดแลกเปลี่ยนหมุนเวียน

6.7.2 ประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกเข้าใจ โดยการทำป้ายประชาสัมพันธ์ไว้ที่หน้าตลาดแลกเปลี่ยนและให้ประกาศหอกระจายข่าว

6.7.3 ปรับเปลี่ยนสถานที่แลกเปลี่ยนให้เหมาะสม จากด้านในศูนย์ฯ เป็นหน้าศูนย์ฯและที่บ้านแม่ประนอม บำรุงถิ่น เพื่อให้ง่ายต่อการมา

6.7.4 ประชุมกลุ่มแลกเปลี่ยนทุกวันที่ 10 ของเดือน เวลา 19.30 - 21.00 น.

6.7.5 ศึกษาดูงานระบบแลกเปลี่ยนจะจัดแลกเปลี่ยนเป็นเครือข่าย

6.8 ผลของการใช้ระบบแลกเปลี่ยนชุมชนต่อกลุ่ม

6.8.1 ผลต่อการผลิตสินค้าและบริการ ก่อให้เกิดการกระตุ้นให้มีความต้องการผลิตสินค้าสังเกตจากที่สมาชิกมีความกังวลว่าจะมีอะไรมาแลกเปลี่ยนทำให้ต้องคิด ต้องผลิตเพิ่ม และจากข้อตกลงสมาชิกที่เน้นว่าสินค้าที่นำมาแลกเปลี่ยนต้องเป็นสินค้าที่ผลิตเอง รวมทั้ง วิธีการผลิตสิ่งของที่เน้นการไม่ใช้สารเคมีในการผลิต ตามข้อตกลงสมาชิก ทำให้ระบบการทำการเกษตรของสมาชิกมีแนวโน้มเปลี่ยนจากการใช้สารเคมีเป็นการทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นผลดีต่อสุขภาพ และช่วยลดรายจ่าย

6.8.2 ผลต่อการเกิดกิจกรรมใหม่ๆ ของกลุ่มหรือหมู่บ้าน ยังไม่มีผลต่อการเกิดกิจกรรมใหม่ เพราะไม่ได้มีการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมใหม่ สินค้าที่นำมาแลกเปลี่ยนจึงเป็นสินค้าที่หาма หรือทำขึ้นเพื่อบริโภคมากกว่า

6.8.3 ผลต่อการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชน มีผลกระทบในการดำเนินชีวิต โดยวันอาทิตย์ต้องทำกิจกรรมเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งอย่าง จากที่เคยทำเป็นปกติทุกวันนั่นคือการมาร่วมกิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่ตลาดนัดของกลุ่ม

6.9 ความคิดเห็นของคนที่ไม่ได้เข้าร่วม ต่อระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

รู้สึกว่เสียเวลา ไม่เกิดรายได้อะไร ไม่เข้าใจว่าทำไปทำไม ไม่เห็นประโยชน์แนวทางแก้ไข ทำให้ดูเป็นตัวอย่ง และคนอื่นจะเห็นเอง รวมทั้งให้มีการทบทวนบทเรียน และแลกเปลี่ยนแนวคิดให้มากขึ้นต่อกลุ่มต่างๆ

รายงานกรณีศึกษา
กลุ่มอนุเยาวชนชนแอ่งต้นน้ำชี
297 หมู่ 12 บ้านโหล่น ตำบลนางแดด
อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยและพัฒนา
ระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง

เสนอต่อ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

โดย
นางสาวอรุณ ฐานันท์

กลุ่มอนุเยาชนฮักคั่นน้ำชี

1. ข้อมูลทั่วไป

1.1 ประวัติหมู่บ้าน

เมื่อปี 2493 นายพรานขุน คำชะ นายพรานจาก อ.ด้านซ้าย จ.เลย ได้ตามล่าช้างผ่านมาทางพื้นที่ตั้งบ้านโหล่นในปัจจุบัน ให้ความเห็นความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่บริเวณนี้ คิดว่าน่าจะเหมาะที่จะตั้งรกราก จึงได้พาครอบครัวและญาติอพยพจาก อ.ด้านซ้ายข้ามภูเขามาอยู่ฝั่งบ้านโหล่นในปัจจุบัน ต่อมาเมื่อนายพรานขุนมาอยู่จึงมีชาวบ้านจากพื้นที่อำเภออื่นๆ อพยพตามมาตั้งรกรากอยู่ด้วยจนกลายเป็นหมู่บ้าน เรียกว่าบ้านโหล่น ตามความหมายในภาษาอีสาน คือ ภูเขาเป็นลูกๆ ติดต่อกันเป็นยาวเป็นเหมือนคลื่น

1.2 ที่ตั้ง สภาพทางภูมิศาสตร์และกายภาพ

1.2.1 ที่ตั้ง หมู่ 6 ต.นางแค อ.หนองบัวแดง จ.ชัยภูมิ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ต.วังชมภู อ.หนองบัวแดง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	จ.เพชรบูรณ์

1.2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่บ้านโหล่นประกอบด้วยภูเขา ที่ราบสูงและแม่น้ำ บริเวณทั่วไปเป็นพื้นที่แบบลูกคลื่น การใช้ประโยชน์โดยทั่วไป คือ เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชสวน และทำนาบนที่ราบสูง

1.2.3 ความใกล้ไกลจากตัวเมือง

บ้านโหล่นห่างจาก อำเภอหนองบัวแดง 43 กิโลเมตร

1.2.4 การเดินทางเข้าสู่เมือง

การเดินทางเข้าสู่เมือง ได้หลายวิธี ได้แก่ รถจักรยานยนต์ รถยนต์ส่วนตัว หรือรถโดยสารประจำทาง ซึ่งมีออกจากบ้านโหล่นไปอำเภอหนองบัวแดงช่วงเวลา 05.00 น ถึง 11.00 น. และออกจากอำเภอหนองบัวแดงไปบ้านโหล่นช่วงเวลา 08.00 น ถึง 17.00 น.

1.3 ประชากรของหมู่บ้าน

ปัจจุบันบ้านโหล่นมีจำนวน 653 ครัวเรือน จำนวนประชากร 13,260 คน แยกออกเป็น 5 หมู่บ้าน คือ

บ้านโหล่น	หมู่ที่ 6 มีจำนวน 192 ครัวเรือน จำนวนประชากร 960 คน
บ้านนายชัย	หมู่ที่ 12 มีจำนวน 95 ครัวเรือน จำนวนประชากร 420 คน
บ้านชีบน	หมู่ที่ 15 มีจำนวน 143 ครัวเรือน จำนวนประชากร 686 คน

บ้านดอนเขาเขียว	หมู่ที่ 20 มีจำนวน 130 ครอบครั้ว จำนวนประชากร 680 คน
บ้านห้วยสามคดอง	หมู่ที่ 21 มีจำนวน 93 ครอบครั้ว จำนวนประชากร 414 คน

1.4 ระบบสาธารณูปโภค

ระบบไฟฟ้า บ้านโหล่นเริ่มมีไฟฟ้าครั้งแรกในปีพ.ศ. 2527

ระบบน้ำประปา ปีพ.ศ. 2530 ได้รับโครงการน้ำพระทัยจากในหลวงทำให้หมู่บ้านเริ่มมีน้ำประปาใช้

หอคกระจายข่าว

ระบบโทรศัพท์

โรงเรียน โรงเรียนในหมู่บ้าน ชื่อโรงเรียนบ้านโหล่นสามัคคี เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มีตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล ถึงชั้น ม. 3

วัด

ถนน ถนนในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต

สถานีอนามัย มีสถานีอนามัยประจำตำบล 1 แห่ง

2. สภาพเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้าน

2.1 อาชีพหลักของหมู่บ้าน

อาชีพหลักของชาวบ้านคือ ทำนา ร้อยละ 50 และทำสวนร้อยละ 50 ของคนในหมู่บ้าน

2.2 อาชีพเสริมของหมู่บ้าน (คิดเป็นสัดส่วนต่อจำนวนประชากรทั้งหมดในหมู่บ้าน)

- ปลุกข้าวโพดหวาน ร้อยละ 30
- ปลุกมันสำปะหลัง ร้อยละ 15
- รับจ้าง ร้อยละ 10
- ขายล็อตเตอรี่ ร้อยละ 10
- หาของป่า ร้อยละ 5
- ปลุกปอ ร้อยละ 5

2.3 การวิเคราะห์การเงิน¹

รายได้ โดยเฉลี่ยต่อคน

บ้านโหล่น	หมู่ที่ 6 รายได้เฉลี่ยต่อคน	15,599 บาท
บ้านนาขายชี	หมู่ที่ 12 รายได้เฉลี่ยต่อคน	12,613 บาท
บ้านชีบน	หมู่ที่ 15 รายได้เฉลี่ยต่อคน	14,373 บาท

¹ ช่วงเวลาเก็บข้อมูล คือ กันยายน 2546

บ้านคอนเขาเขียว	หมู่ที่ 20 รายได้เฉลี่ยต่อคน	12,052 บาท
บ้านห้วยสามคดลอง	หมู่ที่ 21 รายได้เฉลี่ยต่อคน	6,580 บาท

2.4 ความชำนาญในการผลิต

ชาวบ้านโหล่นมีความชำนาญในการผลิตหลายอย่าง ได้แก่ การปลูกไม้ผล การทำขนมต่างๆ การทอผ้า การทำขนมจีน เป็นต้น

2.5 วิถีชีวิตความเป็นอยู่และการพึ่งพาอาศัยกัน

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านโหล่น เป็นการอยู่แบบการพึ่งพาอาศัยกันและกัน โดยปกติชาวบ้านจะทำการเกษตรเป็นส่วนมาก หลังจากที่ทำนาเสร็จชาวบ้านส่วนหนึ่งจะขึ้นเขาไปหาหน่อไม้ บางส่วนจะเก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตรอย่างอื่น เช่น ข้าวโพด บางคนจะทำไร่หรือสวนผลไม้ชนิดอื่น ดังนั้น ชาวบ้านโหล่นจะมีกิจกรรมทางการเกษตรทำหมุนเวียนอยู่ตลอดทั้งปี

3. ความเป็นมาและสถานการณ์ในปัจจุบันของกลุ่มที่เป็นแกนนำในการจัดระบบแลกเปลี่ยน

3.1 ประวัติกลุ่ม

กลุ่มอนุเยาวชนชนฮักต้นน้ำชี ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2546 จากการจัดค่ายเยาวชนรักฮักต้นน้ำชี ของคณะทำงานคนรุ่นใหม่ ของศูนย์การเรียนรู้กลุ่มเกษตรกรรมต้นน้ำชี โดยมีวัตถุประสงค์ในการตั้งกลุ่มเพื่อ

1. ให้กลุ่มเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านได้มีส่วนร่วมในการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของลำน้ำชี
2. เพื่อช่วยกันรณรงค์ลด ละ เลิกการทิ้งสารเคมีลงในแม่น้ำ และการล้างภาชนะบรรจุสารเคมีในแม่น้ำชี
3. เพื่อให้กลุ่มเด็กและเยาวชนมีการทำกิจกรรมร่วมกัน
4. เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน
5. เพื่อสร้างจิตสำนึกในการรักษาสภาพแวดล้อมให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชน
6. เพื่อให้กลุ่มเด็กและเยาวชนรู้จักการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

3.2 จำนวนสมาชิก

จำนวนสมาชิกกลุ่ม มีทั้งหมด 11 คน อายุตั้งแต่ 8 ถึง 12 ปี เป็นนักเรียนโรงเรียนบ้านโหล่นสามัคคี ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ถึง ปีที่ 6

3.3 การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการกลุ่ม มีโครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจนดังนี้

ประธานกลุ่ม

รองประธานกลุ่ม

เลขานุการ

เหรัญญิก

3.4 ลักษณะกิจกรรมของกลุ่ม

กิจกรรมที่ผ่านมาของกลุ่มอนุเยาวชนชนฮักต้นน้ำชี ได้แก่ การรณรงค์ให้ผู้ปกครองไม่ล้างภาชนะบรรจุสารเคมีลงในแม่น้ำชี การปลูกต้นไม้ การสร้างระบบการแลกเปลี่ยนของกลุ่ม ทั้งนี้ที่ผ่านมากลุ่มยังไม่มียงบประมาณในการดำเนินกิจกรรม

3.5 จุดแข็งของกลุ่ม

1. ได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครอง
2. สมาชิกกลุ่มให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี
3. มีการพบปะกันของสมาชิกทุกวันเสาร์
4. มีองค์กรในชุมชนให้การสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเป็นอย่างดี

3.6 จุดอ่อนของกลุ่ม

1. ขาดงบประมาณในการดำเนินกิจกรรม
2. กิจกรรมกลุ่มยังไม่หลากหลาย
3. สมาชิกมีจำนวนน้อย บางคนไม่เข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม

4. วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการภาคสนามและการเตรียมระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม	สถานที่
23 พ.ย. 45	ประชุมแกนนำชุมชน แนะนำแนวคิดระบบแลกเปลี่ยนชุมชน	ศูนย์เรียนรู้พลังชุมชน ชัยภูมิ
5 ธ.ค. 45	ประชุมกลุ่มผลิตฯ ชัยภูมิ	ชัยภูมิ
23 ธ.ค. 45	ประชุมแกนนำชาวบ้าน ชัยภูมิ	ศูนย์เรียนรู้พลังชุมชน ชัยภูมิ
27-29 ม.ค. 46	สัมมนาเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1	กุคชุม ยโสธร
16 ก.พ. 46	ประชุมแลกเปลี่ยนทักษะของกลุ่มอาชีพกุคชุมและชัยภูมิ	ชัยภูมิ

17-19 ก.พ. 46	อบรมการบริหาร/จัดการ โครงการนมถั่วเหลือง และบุญกุศลชุม	ชัยภูมิ
18 มี.ค. 46	ประชุมกลุ่มและบทบาทสมมติ	ศูนย์เรียนรู้พลังชุมชน ชัยภูมิ
28 มี.ค. 46	ประชุมเกษตรอินทรีย์	ศูนย์เรียนรู้พลังชุมชน ชัยภูมิ
23 เม.ย. 46	ประชุมแกนนำบ.โหล่นเรื่องระบบแลกเปลี่ยน ชุมชน	บ้านโหล่น ชัยภูมิ
20-30 เม.ย. 46	สังเกตการณ์และเก็บข้อมูลกลุ่ม	ชัยภูมิ
3-4 พ.ค. 46	สัมมนาเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 2	กลุ่มออมทรัพย์มั่งงาม สระบุรี
18 พ.ค. 46	ประชุมแกนนำ แนะนำแนวคิด และวางแผนงาน	บ้านโหล่น ชัยภูมิ
23 พ.ค. 46	ประชุมแกนนำแนะนำแนวคิดและบทบาทสมมติ 16 คน	บ้านโหล่น ชัยภูมิ
14 มิ.ย. 46	ประชุมแกนนำแนะนำแนวคิดและบทบาท สมมติร.บ. โหล่นสามัคคีกับกลุ่มนักเรียน 42 คน	โรงเรียนบ้านโหล่นสามัคคี ชัยภูมิ
13 ก.ค. 46	เริ่มแลกเปลี่ยนสิ่งของที่บ้านโหล่น โดยกลุ่มอนุ เยาวชนลุ่มน้ำชี 8 คน	บ้านโหล่น ชัยภูมิ
19 ก.ค. 46	ประชุมบ.โหล่นกลุ่มเยาวชน	บ้านโหล่น ชัยภูมิ
20 ก.ค. 46	สังเกตการณ์แลกเปลี่ยนกลุ่มอนุเยาวชน	บ้านโหล่น ชัยภูมิ
9 ส.ค. 46	ประชุมบ.โหล่น	บ้านโหล่น ชัยภูมิ
4 ก.ย. 46	ประชุมสรุปบทเรียน 12 คน	บ้านโหล่น ชัยภูมิ
6-7 ก.ย. 46	สัมมนาเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 3	วัดไผ่ล้อม ตราด

5. การจัดระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

5.1 ระบบแลกเปลี่ยนของชุมชนในอดีตจนถึงปัจจุบัน

สภาพการแลกเปลี่ยนของบ้านโหล่นทั้งอดีตและปัจจุบันไม่มีความแตกต่างกันมากนัก คือ มีการไปมาหาสู่กัน ใครมีอะไรก็จะแบ่งปันกันไป ตามเครือญาติ หรือเพื่อนบ้าน เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของบ้านโหล่นไม่เหมาะสมที่จะทำนา แต่บ้านโหล่นมีทรัพยากรธรรมชาติอย่างหลากหลาย ในปัจจุบันนี้ ชาวบ้านยังมีการแลกเปลี่ยนกันอยู่ เช่น นำข้าวโพดหวานไปแลกข้าวหน่อไม้ไปแลกข้าว เป็นต้น สภาพการแลกเปลี่ยนปัจจุบันจึงไม่มีความแตกต่างกันมากนัก

5.2 แนวคิดเรื่องระบบการแลกเปลี่ยนเข้าสู่ชุมชน

แนวคิดเรื่องระบบแลกเปลี่ยนเข้าสู่ชุมชนหลายวิธี ดังนี้

1. เจ้าหน้าที่โครงการระบบเงินตราชุมชน (Thai Community Currency Systems; TCCS) ลงพื้นที่สร้างแนวคิดกับแกนนำชาวบ้าน รวมทั้งได้จัดกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การเล่นเกมบาทสมมติ ให้กับแกนนำ และชาวบ้าน
2. แกนนำและนักพัฒนาเอกชนในพื้นที่ช่วยกระตุ้นกลุ่มอนุเยาวชนชักดันน้ำใจให้สร้างระบบแลกเปลี่ยน

5.3 แรงจูงใจในการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

สมาชิกสนใจ อยากได้อาหารหลายอย่างไปกินกันเอง และกับครอบครัว รวมทั้งต้องการให้มีกิจกรรมกลุ่มที่ทำร่วมกัน

5.4 จำนวนสมาชิกกลุ่ม

สมาชิกที่มาแลกเปลี่ยนกันด้วยระบบซี ปัจจุบันทั้งหมด 8 คน จากสมาชิกกลุ่ม 13 คน

5.5 วัตถุประสงค์การแลกเปลี่ยน

1. เพื่อฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรม
2. เพื่อให้มีอาหารหลายอย่างกลับบ้านและไม่ต้องซื้อที่บ้าน
3. เพื่อเป็นการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม

5.6 กติกาการแลกเปลี่ยน

1. ต้องรอให้สมาชิกมาครบก่อน จึงเริ่มทำการแลกเปลี่ยน
2. สมาชิกกำหนดมูลค่าของสิ่งของที่จะนำมาแลกเปลี่ยน
3. ใช้ซีในการแลกเปลี่ยน
4. สมาชิกจะต้องจกรายการลงในบัญชีของตนเอง
5. ประธานกลุ่มต้องตรวจสอบความถูกต้องทุกครั้ง

5.7 กิจกรรมการแลกเปลี่ยน

ระบบการแลกเปลี่ยนของกลุ่มอนุเยาวชนชักดันน้ำใจ ในช่วงแรก(กรกฎาคม 2546)เป็นการแลกเปลี่ยนแบบของแลกของโดยตรง ไม่มีการกำหนดมูลค่าของสิ่งของที่จะนำมาแลกเปลี่ยนกัน โดยขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้ให้แลกและผู้รับแลก ว่าต้องการตรงกัน สินค้าที่นำมาแลกส่วนมากเป็นอาหารที่ทำเสร็จแล้ว เช่น ไข่เจียว ปลาทอด หน่อไม้ เห็ด ขนมนจีน เป็นต้น

ต่อมา กลุ่มได้สรุปบทเรียนร่วมกันว่า สมาชิกกลุ่มหลายคนไม่มาแลกเปลี่ยน เนื่องจากเมื่อมาแล้วได้ของไม่ตรงตามที่ตนเองต้องการก็ไม่มาอีกเลย สมาชิกบางคนไม่มีสิ่งของมา

แลกเปลี่ยนทำให้ไม่ยากมา ดังนั้น กลุ่มจึงได้ปรับระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนของกลุ่มเป็นแบบ จดบันทึก โดยให้ซื้อสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนว่า “ซี” ซึ่งมาจากชื่อของแม่น้ำในหมู่บ้านที่กลุ่มทำ กิจกรรมอนุรักษ์ร่วมกันภาษาอีสาน หรือแม่น้ำชีในภาษากลาง

ระบบจดบันทึกซี เป็นระบบการแลกเปลี่ยนของกลุ่มเด็กอายุตั้งแต่ 8 ถึง 12 ปี โดยให้การ จดบันทึกแบบหักลบตัวเลขทางบัญชีแทนการทำสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน ทั้งนี้ บัญชีของสมาชิก ทุกคนเริ่มต้นด้วย “0” เมื่อมีการซื้อขายสินค้ากัน ตัวเลขจะเปลี่ยนไปตามมูลค่าของสิ่งของ (ตามแบบฟอร์มที่แนบมานี้) เช่น โก๋มีโก๋อย่าง 1 ไม้ราคา 20 ซี ขายให้กับเจมส์ บัญชีของโก๋จะ เป็น +20 บัญชีของเจมส์จะเป็น -20 เมื่อโก๋ไปซื้อสินค้าจากสมาชิกคนอื่น บัญชีของโก๋จะลดลง ซึ่งแม้ว่า บัญชีจะติดลบ แต่สมาชิกยังสามารถซื้อสินค้าได้ เมื่อสิ้นสุดการแลกเปลี่ยนในแต่ละวัน ประธานกลุ่มจะตรวจสอบความถูกต้องของการแลกเปลี่ยนโดย นำตัวเลขมาบวกกัน ถ้าเท่ากับศูนย์ แสดงว่าการลงตัวเลขแลกเปลี่ยนกันถูกต้อง และประธานกลุ่มลงชื่อกำกับว่าถูกต้อง สมาชิกทุกคน รับรอง

5.8 การบริหารจัดการระบบการแลกเปลี่ยนชุมชน

ทุกคนกำหนดราคาสินค้าของตนเอง แล้วใช้ตัวเลข “ซี” ในการซื้อขายสินค้า แล้วลงบันทึก ของตนเอง เมื่อสิ้นสุดการแลกเปลี่ยนในแต่ละครั้ง ประธานกลุ่มจะตรวจสอบความถูกต้อง โดยเอา ตัวเลขมาบวกกัน หากเท่ากับศูนย์ แสดงว่ากลุ่มทำบัญชีได้ถูกต้อง

5.9 ระยะเวลาและสถานที่ในการแลกเปลี่ยน

1. ระยะเวลาการแลกเปลี่ยน ทุกวันอาทิตย์
2. ช่วงเวลาการแลกเปลี่ยนเริ่มจากเวลา 07.00 น ถึง 08.00 น.
3. สถานที่ในการแลกเปลี่ยน คือ บ้านนักพัฒนาเอกชนในพื้นที่ เลขที่ 392 ม.12
ต.นางแดด อ.หนองบัวแดง จ.ชัยภูมิ

5.10 บทบาทของผู้ขายและผู้หญิง

ทุกคนมีบทบาทเท่าเทียมกันในกลุ่ม

6. ผลของระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

6.1 ผลดีหรือผลเสียที่ชุมชนได้รับจากระบบการแลกเปลี่ยนชุมชน

ผลดี

1. มีสิ่งของมาเพียงหนึ่งอย่าง แต่ได้สิ่งของกลับไปหลายอย่าง
2. ได้เรียนคณิตศาสตร์และการเขียนหนังสือ
3. ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น แลกเปลี่ยน ปลูกต้นไม้ เก็บขยะริมน้ำ เป็นต้น

4. ถ้าไม่มีเงิน ก็มีอาหารไปกินอย่างหลากหลาย

5. สนุกสนาน

ผลเสีย ยังไม่พบ

6.2 ข้อจำกัดหรืออุปสรรคในการจัดตั้งหรือพัฒนาระบบเงินตราชุมชนหรือระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

1. สมาชิกไม่ตรงต่อเวลา
2. สมาชิกลืมวันทำการแลกเปลี่ยน
3. สมาชิกเขียนหนังสือไม่เก่ง เขียนไม่ได้ หรือเขียนช้า
4. บวกลบเลขไม่เก่ง

6.3 ระบบแลกเปลี่ยนชุมชนกับแนวทางการแก้ปัญหาในชุมชน

ระบบการแลกเปลี่ยนสอดคล้องกับกลุ่ม คือ ทำให้กลุ่มมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ไม่ทอดทิ้งกัน

6.4 ปัญหาอุปสรรคในการแลกเปลี่ยน ทั้งที่มีการปรับปรุงแก้ไขไปแล้วและยังมีอยู่

6.4.1 ไม่มีสมุดจดรายการสินค้าและสมุดควบคุมการแลกเปลี่ยน

6.4.2 ไม่มีกระดานประชาสัมพันธ์ความต้องการสินค้าและประชาสัมพันธ์การแลกเปลี่ยน
แนวทางการแก้ปัญหาของกลุ่ม กลุ่มมีความตั้งใจจะเขียนโครงการขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการทำกระดานประชาสัมพันธ์สินค้า และสมุดจดบันทึก จากโครงการวิจัยระบบการแลกเปลี่ยนชุมชน

6.5 ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบการแลกเปลี่ยนในกลุ่มหรือชุมชนประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว

6.5.1 ปัจจัยที่ทำให้ระบบประสบความสำเร็จ

- 6.5.1.1 สร้างความเข้าใจกับผู้ปกครอง และผู้นำในหมู่บ้านให้เข้าใจแนวคิดยิ่งขึ้น
- 6.5.1.2 มีการกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนอย่างสม่ำเสมอ
- 6.5.1.3 มีการสอนคณิตศาสตร์ และภาษาไทยให้สมาชิกเขียนให้เก่ง
- 6.5.1.4 การสนับสนุนของผู้นำ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ
- 6.5.1.5 มีการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง